62 София,
Българска Земледѣлска и
Кооперативна Банка

Година XII. София, юний 1940 г. Книга 6 (116)

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЬ

ИЗДАНИЕ НА ИЛИНДЕНСКАТА ОРГАНИЗАЦИЯ

Съдържание:

1 Д-ръ Любомиръ Милетичъ — Н. Коларовъ.
2. За споменитѣ на македонскитѣ дѣятели — Йор. Бадевъ.
3. Василъ Чекаларовъ въ Кукушъ — В. А. Карамановъ.
4. Въ Виница — Хр. Настевъ.
5. Миле П. Раховъ — Л. Т.
6. Революционната епоха въ Костенарията — 1903—1908 год. — К. Шкуртовъ.
7. Учебното и църковното дѣло въ Велешко — Ил. Ивановъ.
8. Положението.

Sommaire:

1. Dr Lubomir Miletich — par N. Colaroff.
2. Pour les souvenirs des pionniers macédoniens et le drapeau de l'arrondissement revolutionnaire de Bitolia — par Iordan Badeff.
3. Vassil Tchékalaroff à Koukouch — par Vl. Karamanoff.
4 A Vinitza — par Chr. Nasteff.
5. Milé P. Rahoff — par L. T.
6. L'épopée révolutionnaire dans les endroits de Costenaria 1903—1908 — par K. Chcourtoff
7. L'oeuvre scolaire dans l'arrondissement de Véles — par Il. Ivanoff.
8. La situation.

ДАР
ОТ НАРОДНАТА БИБЛИОТЕКА
„СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ"
София

Новъ стилъ	Ст. стилъ	Исторически календаръ за м. юний	Годината на събитието
1	19	При с. Градоборъ (Солунско) бѣ убитъ А. Градоборлията, макед. войвода . .	1903
2	20	20-ти пѣх. Доростолски полкъ следъ атака завладѣ кота 204 при Дойранъ. .	1917
3	21	При с. Журче (Д. Хисаръ—Битолско) падна убитъ войв. Блаже Биринчето. .	1911
4	22	Рускитѣ войски плѣниха тур. генаралъ Хасанъ-паша въ гр. Никополъ . .	1877
5	23	Градоветѣ Габрово и Дупница се отказаха отъ гръцката патриаршия. . .	1860
6	24	Ловчан. митрополитъ Иосифъ, избранъ за Екзархъ, пристигна въ Цариградъ. .	1877
7	25	Хилендарския монастиръ въ Св. Гора мина въ сръбски ржце	1900
8	26	Почина великиятъ български царь Симеонъ	927
9	27	16-ти Ловчански полкъ пристигна въ Сѣръ	1913
10	28	Свиждането на англ. краль Едуардъ VII и руския импер. Николай II въ Ревалъ.	1908
11	29	Карлово се отметна отъ гръцката патриаршия	1860
12	30	Въ Браила започна да излиза в-къ „Българ. пчела", редакт. отъ Хр. Ваклидовъ.	1868
13	31	Подписанъ бѣше Берлинския договоръ	1873
14	1	Султанъ Абдулъ Меджидъ издаде бератъ на Иосифъ Соколски за униятски архиепископъ на българитѣ	1861
15	2	При с. Песодеръ, (Леринско) В. Чекаларовъ води сражение съ тур. аскеръ. .	1903
16	3	Възстаницитѣ отъ Ломско бѣха разбити при с. Хасанова-махала. . . .	1849
17	4	Гр. Скопие избра за свой архиерей Доситей	1872
18	5	Сражение на Ив. Карасулията при ь. Падалище (Енидже Вардаръ) . . .	1903
19	6	Архиепископъ Иосифъ Соколски се отказа отъ унията и избѣга въ Русия. .	1861
20	7	Въ София почина Българ. екзархъ Иосифъ I	1915
21	8	Цариград. българи представиха проектъ отъ 8 точки за разрешаване църк. въпросъ.	1861
22	9	Въ Солунъ се отвори български параклисъ „Св. Св. Кир. и Методий". . .	1873
23	10	Англ. в-къ „Дейли Нюсъ" даде първитѣ сведения за турскитѣ звѣрства въ Батакъ	1876
24	11	Българскитѣ войски заеха гр. Княжевецъ (Сърбия)	1913
25	12	Разкри се Конченската афера (с. Конче — Радовишко)	1898
26	13	Сражение на четата на Кръстьо Асеновъ въ пл. Люлинъ (Кукушко) . . .	1903
27	14	Ромъния обяви война на България 1913 г. Знаменитата Косовска война . .	1389
28	15	Енверъ-бей тръгна срещу България и завзе Одринско и часть отъ Южна Тракия.	1913
29	16	Избухна междусъюзнишката война между съюзницитѣ и България . . .	1913
30	17	Сражение на Четата на Миланъ Дѣлчевъ при с. Неманци (Щипско) . . .	1902

Печатница „ПИРИНЪ" — София, ул. „Екзархъ Йосифъ" 38.

Година XII София, юний 1940 год. Книга 6 (116)

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЬ

Редакторъ: КИРИЛЪ ХРИСТОВЪ — СОВИЧАНОВЪ

Редакция и администрация: ул. „Пиротъ“ № 5, телеф. 2-19-32

Годишенъ абонаментъ за Царството — 120 лв., за Европа — 200 лв., за Америка — 2 долара. Отдѣленъ брой 12 лв.
Чекова смѣтка 5221.

Списанието е одобрено отъ Министерството на Народ. Просвѣщение съ окржжно № 40,350 отъ 28. XI. 1933 г.

ILLUSTRATION „ILINDEN“ Rédaction et administration: rue „Pirot“ 5. — Sofia, Bulgarie.

Д-ръ Любомиръ Милетичъ

Изминаха три години отъ деня, въ който професоръ Любомиръ Милетичъ склопи очи и въ измѣрението на тия три години ние виждаме какъ се очертава съ цѣлия си ръстъ неговата голѣма фигура и действително схващаме неоценимата загуба, както за нашата млада наука, чийто върховенъ жрецъ бѣ той, така и за националния ни животъ, въ който си бѣ извоювалъ мѣстото на най-личенъ представитель на българския просвѣтенъ патриотизъмъ.

За мнозина, които отдалече познаваха покойния професоръ, той бѣ гордъ и недостжпенъ първенецъ. Неговата прямота имъ се виждаше брутална, неговата упоритость и неизмѣнна последователность — едва ли не инатъ. Всжщность, Милетичъ бѣ единъ бележитъ характеръ, човѣкъ на правата линия, негоденъ за зигзаци, фанатично увлѣченъ въ всебългарскитѣ идеали, по отношение на които той не бѣ въ състояние да направи какъвто и да било компромисъ. Въ иначе дребната му и набита фигура, природата бѣ влѣла изключителна духовна сила, която придаваше внушителность на външностьта му, та дето и да се явѣше той, личностьта му импонираше и неотразимо налагаше своето въздействие.

Роденъ въ Щипъ, този срѣдномакедонски градъ, който още въ епохата на тъмното робство, като въ непревзимаема твърдина бѣ запазилъ дветѣ най-съкровени достояния на народа ни — езика и писмеността, а следъ Берлинския конгресъ бѣ станалъ люлката на македонската революция и огнище на най-кораво родолюбие — професоръ Милетичъ запази за презъ цѣлъ животъ тая отличителна черта на своя роденъ градъ. Извънъ това, по майчина линия, той бѣ добилъ и фанатизма на велешани, който фанатизъмъ получи блѣстящъ изразъ въ величавата акция на безсмъртнитѣ гемиджии. Къмъ всичко това се прибавяше и духовното наследство отъ неговия баща. Заинтересувани и озлобени чужденци искаха да коватъ оржжие отъ отеческия произходъ на покойния професоръ. Но не само тѣ — дори и тукъ, у насъ, които сме свикнали на своето безсилие да отправяме отровни стрели точно срещу най-голѣмитѣ си люде, дребнави сънародници сжщо недостойно искаха да експлоатиратъ съ тоя произходъ на Милетича. А не знаеха нито еднитѣ, нито другитѣ, че всжщность и по бащина линия въ неговитѣ жили струеше българска кръвь — неспокойната и борческа кръвь на единъ българинъ отъ Одринъ: войводата Миле, който следъ неуспѣха на единъ бунтъ бѣ забѣгналъ въ чужбина, за да стане родоначалникъ на бележития родъ Милетичъ.

Милетичъ свършва своето първоначално образование въ София още преди освобождението на България, следъ като е обходилъ като дете съ

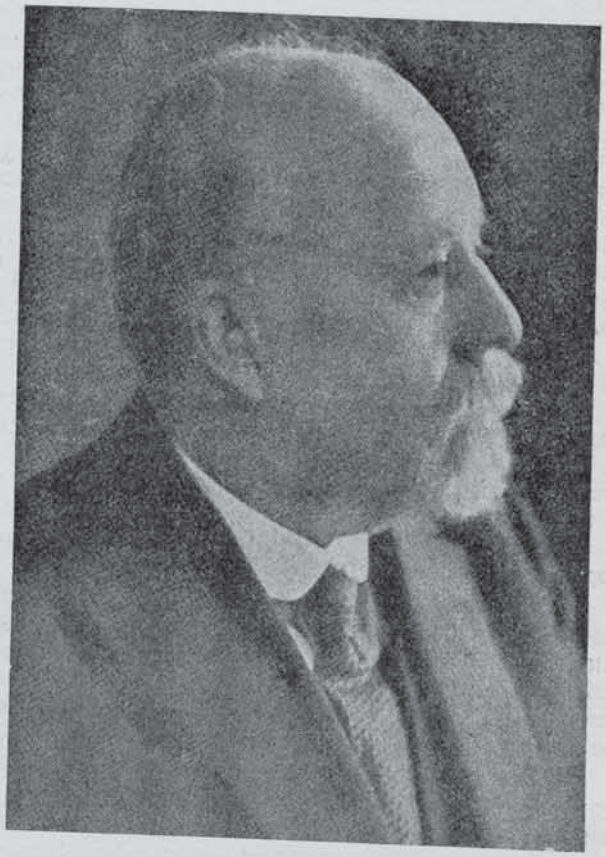

баща си македонскитѣ градове Кукушъ, Струмица, Велесъ, Скопие. Срѣдното си образование получава въ Загребъ. Като стипендиантъ на Министерството на Просвѣтата той завършва славянска филология въ Загребъ и Прага, въпрѣки силното му желание да следва право. Интересното е, че и презъ последнитѣ години на своя животъ, Милетичъ не скриваше съжаленията си предъ по-близки, затуй, че не е училъ право. Безспорно, за неговата борческа

природа, правото е откривало обширни възможности за дейность на обществено-политическо поприще и поради тази случайность България е изгубила единъ политикъ и държавникъ отъ голѣмъ стилъ, какъвто сигурно щѣше да бѫде Милетичъ, защото, извънъ блестящия си интелектъ, той притежаваше и силния характеръ, еднакво необходимъ за истинския политикъ и държавникъ.

Все пакъ, нашиятъ националенъ животъ не изгуби отъ това, защото Милетичъ още следъ самото си завръщане въ България зае мѣстото на бележитъ ученъ. Нѣщо повече: подъ импулса на своята борческа природа, той разчупи традиционната затвореность на кабинетния животъ и постави тая иначе суха филоложка наука, въ услуга на нашето живо национално дѣло. И това той направи не въ ущърбъ на научната истина, както нѣкои умишлено правятъ въ чужбина, за да прикриятъ въ „научни одежди" известни несъстоятелни домогвания, а въ интересъ и въ защита на самата истина.

Професоръ Милетичъ направи филологията жива наука. Той я извади отъ дотогавашнитѣ ѝ тѣсни рамки и я насочи по широкъ друмъ, като включи въ нея не само изследването на славянскитѣ езици, но и на славянската етнография, фолкло̀ръ и история. Неговитѣ научни интереси не познаваха граници. Заниманията му се простираха върху изследвания на книжовни паметници, върху исторически и археологически проучвания, върху научни тълкувания и изяснявания на наши национални въпроси. Но неговото име неразривно и завинаги е свързано съ бележититѣ му трудове върху българския езикъ, специално върху особеноститѣ на членната форма — най-отличителния белегъ на нашия езикъ срѣдъ славянскитѣ езици, а така сѫщо и върху загубата на склонението. Той постави солиднитѣ основи на българската диалектология. Проучванията му на отдѣлнитѣ народни говори го доведоха не само до заключението за единството на българския езикъ отъ всички наши покрайнини, но и до значението на езика за духовното единство на народа ни.

Професоръ Милетичъ остави около 500 свои трудове — книги, студии, рецензии, бележки. Навсѣде той прави впечатление съ ясната си мисъль, съ стегнатата си форма, съ отмѣрената си речь; той е съ силна логика въ сѫжденията си, отличава се съ изчерпателность на третираната тема, съ неповтаряемость въ сюжетитѣ.

Официалното признание на неговото научно достойнство бѣ избирането му за председатель на Академията на Наукитѣ въ 1926 г., който постъ той заемаше до самата си кончина. Той бѣ сѫщо така членъ на многобройни чужди академии, включително на всички славянски, безъ една.

Като общественикъ професоръ Милетичъ работѣше почти изключително въ областьта на нашитѣ национални въпроси. Самъ роденъ въ една нещастна българска покрайнина, той болезнено изживѣваше всичи превратности на българската сѫдба, обаче, никога не падаше въ униние, а съ несломимъ духъ и изключителна енергия, съ перо и слово, бранѣше правата на българския народъ. Обширнитѣ му научни интереси, които го бѣха завели по всички български земи, та дори и по-далече, гдето българи живѣятъ, като Банатъ и Седмоградско, му разкриха въ пълни размѣри нашата тѫжна национална действителность. И подъ неговата нагледъ спокойна и корава външность, се криеше една твърде чувствителна душа, върху която болезнено се отекваше нашето национално разпятие. За това свидетелствуватъ и неговитѣ писма отъ Петроградъ презъ катастрофалната 1913 г., въ които той е излѣлъ своята безмѣрна скрѣбь отъ настѫпилия погромъ на всебългарското освободително дѣло, следъ като това дѣло бѣ осѫществено съ толкова скѫпи жертви и съ такова всенародно въодушевление. Азъ не знамъ дали другаде е изразена по-искрено и по-затрогващо болката на едно българско сърдце, което се кѫса и стене по трагичната участь на озлочестения ни народъ.

Въ своята книга „Разорението на тракийскитѣ българи", той изнесе трагедията на нашитѣ братя отъ Тракия, а въ своитѣ проучвания на влахобългарскитѣ културни отношения въ миналото, той събра и обясни ценни материали, ксито могатъ да бѫдатъ сѫщо така мощно оръжие въ ръцетѣ на добружанския българинъ.

Неговото име, обаче, остава най-тѣсно свързано съ освободителната борба на македонскитѣ българи. Милетичъ бѣ неотлѫчно свързанъ съ тая борба. Той болезнено изживѣваше всички страдания, които се изсипаха върху нещастното българско население въ Македония, което въ една неотстѫпна и величава борба, всичко пожертвува за правдата и свободата. Въ тая борба той бѣ най-голѣмата духовна сила. На нея той посвети най-голѣмата часть отъ живота си. И остави паметници, които сами по себе си сѫ паметници на творческия духъ и несломимата воля на македонския българинъ. Монументалниятъ Македонски домъ, Македонскиятъ научен институтъ, Македонски прегледъ, споменитѣ на македонскитѣ революционери и пр. сѫ дѣла, съ които професоръ Милетичъ украси своя земенъ пѫть.

Професоръ Милетичъ постави своя голѣмъ умъ, своитѣ обширни познания и своя удивителенъ характеръ въ полза на българското национално дѣло. Той води упорита и неостѫпна борба съ лъжеученитѣ и съ политизиранитѣ учени-чужденци, притежаващи необуздано въображение, за които швинизмътъ е патриотизъмъ, а империализмътъ — освобождение. Той достигна до положението на пръвъ и непобедимъ воинъ въ многогодишното сражение, което се води въ славистиката около съкровени наши национални ценности, около българската принадлежность на славянското население въ Мекедония и нашитѣ неотемлими национални права надъ тая класическа българска страна. Той израстна до положението на най-авторитетенъ стражъ на нашитѣ национални идеали.

Но има нѣщо трагично въ неговата сѫдба. Той завърши земния си животъ при твърде нерадостна действителность. Той си отиде много огорченъ.

И ние ще успокоимъ неговиятъ духъ, ще отдадемъ най-подобаваща почить на неговата свѣтла паметь, ще станемъ достойни носители на неговитѣ завети, само като тръгнемъ по пѫтя на дейното родолюбие, на което той бѣ пламенния вдъхновитель и което единствено ще ни доведе до тържеството на нашата национална правда.

Вѣчна слава на професоръ Милетичъ — единъ отъ най-голѣмитѣ стожери и вдъхновители на това дейно родолюбие!

Н. Коларовъ

За споменитѣ на македонскитѣ деятели

и знамето на Битолския революционенъ окржгъ

Все повече редѣятъ людетѣ, които носятъ въ душата си личенъ споменъ за времето на най-буйния и най-героичния изразъ на волята на македонския българинъ да заживѣе свободенъ животъ — Илинденското възстание. Редѣятъ особено ония, които сж го изживѣли въ пълна зрѣлость и сж участвували прѣко или косвено въ него. 37 години отъ тогава — къмъ 60-тата крачатъ вече най-младитѣ илинденски бунтовници! Като се знае колко сж разпилѣни писанитѣ документи, архивитѣ на македонскитѣ борби и колко безредно сж струпвани по незнайни скривалища, споменитѣ на малцината живи съвременници на „Илиндень" добиватъ неизмѣрима стойность за възстановяване на историята въ нейния редъ и въ нейния духъ.

Нека се знае, че писанитѣ до сега „спомени" не сж достатъчни. Въ много случаи тѣ страдатъ отъ тѣсногледство, отъ едностранчивость. Разбира се, споменътъ е споменъ, той не може да прехвърли границата на личния погледъ и не бива да се иска отъ него историческа системность. Толкова повече, че най дейнитѣ участници въ македонскитѣ борби не бѣха и не сж отъ най-опитнитѣ мемоаристи. За да бжде научно и исторически ценен единъ споменъ, достатъчно е разказътъ да бжде искренъ и честенъ, т. е. разказвачътъ да не казва по вече отъ онова, което е видѣлъ и чулъ и особено да не измислюва „факти" съ цель „да изтъкне" или да „омаловажи" едно лице, една случка, едно събитие. Убеденъ съмъ, че въ много отъ до сега печатанитѣ спомени на водители и участници на македонското освободително движение има пропуснати странички, погрѣшно съобщени факти, погрѣшно тълкувани случки, може би дори и тенденциозно предадени мигове; убеденъ съмъ сжщо така, че между живитѣ македонски деятели има лица, които могатъ все още да попълнятъ опущенията, да поправятъ грѣшкитѣ, да разпръснатъ предумисъла въ печатанитѣ вече спомени. Единъ такъвъ добре организиранъ починъ за „поправка на грѣшкитѣ" би ималъ голѣмъ смисълъ за историята на македонскитѣ борби. Не бива нито една лъжа, нито една незаслужена обида, нито една измислица за смѣтка на едно име на лице, на градъ, на область и пр. да се пренесе въ бждещето. Защото не се ли разпръсне своевременно отъ осведомени лица една лъжа, тежко на жертвата: понася се легенда, която живѣе и дори се разраства въ поколѣнията. Докато има живи съвременници на най-бурното време на македонското освободително движение, трѣбва да се очистятъ всички спънки отъ тоя родъ, за да се възстанови чиста морално и неоспорвана фактически историята му. И още нѣщо: както бѣ дългъ на всѣкой любящъ родината си македонецъ да участвува по силитѣ си въ борбата за нейното освобожение, така и сега еднакво повелителенъ дългъ за него е да разкаже въ споменъ участието си, за да не се позволи на времето да зарие, да погребе свѣтли страници отъ тая борба.

Отзовавайки се на тоя дългъ една просвѣтена и заслужила битолчанка, която отдаде и детинството и първата си младость на движението, г-ца Фотинка Петрова, ми разгъна свиденъ споменъ за *бойното знаме на Битолския революцивненъ окржгъ* единъ споменъ, който оживява въ по-широкъ и по-внушителенъ видъ подвига на Райна Княгиня отъ Априлското възстание.

„Решението за деня или поне за приблизителния день на възстанието бѣ взето и се правѣха вече трѣскави приготовления за него. Всѣкой получи задача споредъ назначението и силитѣ си. Въ града — Битоля — кожари правѣха цървули; шивачи шиеха куртки; мжже стѣгаха пушки и лѣеха куршуми, жени ги изнасяха дето трѣбва; ученици отъ гимназията и други заклети момчета свиваха пакети съ хининъ, аспиринъ и разни други лѣкарства. На насъ, заклетитѣ учителки отъ града, бѣ възложено да приготвимъ бойното знаме, което ще се развѣе победно, както ни казваше Лука Джеровъ, нѣкжде по върховетѣ на Пелистера. Запретнахме се, прочее, на работа. Трѣбваше да се работи усилено, защото нѣмахме много време на разположение. Купихме съ срѣдства отдѣляни отъ скромнитѣ ни учителски заплати атлазъ и съответни копринени конци и започнахме у насъ, въ нашата низка и скрита въ дъното на двора на Нуне П. Димитриевъ кжщурка, срещу новата българска митрополия. Работѣхме денонощно споредъ свободнитѣ,

Седналитѣ: Фотинка Петрова (въ лѣво) и Аспасия Димева — Якимова; правостоящитѣ: Анета Спирова Сп. Олчева и Василка Стефанова п. Христова

си часове: азъ, Василка Стефанова П. Христова Анета Спирова Олчева, Аспасия Димева Якимова, Василка П. Петрова Наранджова по планъ, който

ни бѣ даденъ отъ Даме Груевъ, когато се върна отъ заточение, подиръ Великдена на 1903 год.

Два три деня преди възстанието Аце Доревъ, касиеръ на Битол. Рев. Комитетъ, ни задължи да изработимъ още осемь други знамена за околиитѣ. За кжсо време, споменатитѣ вече учителки, заедно съ други посветени въ дѣлото — Василка Лазева Лжжева, Параскева Ацева и др. употрѣбихме свърхусилия и ги изработихме всички. Срѣдствата за знамената взехме отъ касата на учителкитѣ. Само Юрданъ Пиперката отъ Демиръ-Хисаръ даде единъ наполеонъ. Работихме ги на тавана на центр. училище и въ нѣкои близки до училището кжщи. Работѣхме, то се знае, съ въодушевление. Една гледаше къмъ пжтната врата, за да не бждемъ изненадани отъ властьта, другитѣ бродираха и всички пѣехме. И какъ пѣехме! — тихо, отъ сърдце и по нѣкога плачехме не отъ скрѣбь, а отъ благоговеенъ възторгъ.

Василка Лазева

Случваше се, боднемъ веднъжъ, боднемъ дважъ, очертае се една буква отъ текста, загледаме се въ очитѣ, па заплачемъ отъ радость. Работихме повече отъ единъ месецъ и изработихме знаме за приказъ. На едната страна на горния ржбъ извезахме съ голѣми букви *Свобода*, въ срѣдата *или* и долу въ права линия *смъртъ*. Презъ всѣка отъ буквитѣ преплетохме: втори Македон. Одрин. Револ. окржгъ; Битоля, Прилепъ, Леринъ, Костуръ, Крушово, Кичево, Дебъръ, Демиръ Хисаръ. Отъ другата страна, която, различно отъ едно по-раншно съобщение, бѣше сжщо червена, извезахме заветното: *Дерзай народе, Богъ е съ насъ!* Въ срѣдата извезахме емблемата на християнството — *кръстъ*.

Василка попъ Петрова—Каранджова

Когато приключихме благополучно работата си, прибрахме я, скжтахме я като светиня, за да дочакаме деня да я предадемъ. И тоя день не закъснѣ. Наскоро преди Илиндень, въ една тъмна нощь, заклетъ и довѣренъ революционенъ работникъ дойде и получи знамето, за да го предаде дето трѣбва. На Илиндень гръмна къмъ Смилево първата пушка. Тамъ най-напредъ се развѣ и нашето знаме, което въодушевляваше борцитѣ въ лютитѣ боеве съ неравенъ врагъ. Ливнаха по планини и полета вражи пълчища, потушиха възстанието на битолчани. Знамето и неговитѣ послешни сждбини се знаятъ. . .“

Това ми разказа просвѣтената и заслужила битолчанка г-ца Фотинка Петрова изъ споменитѣ си за Илинденското възстание и за бойното знаме на Битолския революц. окржгъ.

Йорд. Бадевъ.

Василъ Чекаларовъ въ Кукушъ

(Споменъ)

Известниятъ и легендаренъ войвода отъ Костурско, Василъ Чакаларовъ, презъ последнитѣ нѣколко седмици преди междусъюзническата война на 1913 год., прекара въ Кукушъ като пунктовъ началникъ на района отъ Солунъ до Гевгели.

Работата му презъ това време се състоеше въ събирание, било лично отъ него, било чрезъ неговитѣ нѣколко души четници и довѣрени мѣстни хора, на сведения за състоянието въ Солунско, Енидже-Вардарско, Воденско, Гумендженско и Гевгелийско, както и за разположението на гръцката войска въ тия мѣста.

Въ тая си служба на пунктовъ началникъ, той обикаляше изъ Кукушката, Солунската селска и Дойранската тогавашни наши околии, които бѣха въ съседство съ зоната заета отъ гръцката и сръбската войски, и провѣряваше лично и събираше сведения, нуждни да се знаятъ отъ щаба на нашата войска, за нашитѣ тогавашни съюзници и вече вѣроятни неприятели, въ една скорошна война, гърци и сърби.

Презъ време на това си пребиваване въ Кукушъ и съ отличното познаване на писмения гръцки езикъ, той, заедно съ избѣгалия отъ Гумендже и временно пребиваващъ въ Кукушъ д-ръ Иванъ Альовъ, владѣющъ сжщо добре писмения гръцки езикъ, като атински възпитаникъ, много услужиха на тогавашната наша военна и административна

власть въ Кукушъ, съ нѣколкодневното преглежне и превеждане на хилядитѣ писма, паднали въ наши ржце отъ гръцката поща въ Солунъ, която ги бѣ предала по погрѣшка въ нашия тренъ, циркулиращъ ежедневно между Солунъ и Деде Агачъ. Всички тия писма, поставени въ единъ чувалъ, бѣха писма отъ вжтрешностьта на Гърция и адресирани до гръцки войници и офицери отъ разнитѣ гръцки войскови части, разположени северо-западно отъ Солунъ, между р. Вардаръ и р. Галикъ, въ околноститѣ на селата Сари Пазаръ, Ватилъкъ, Бугариево, Коритино, Наржшъ, Гърдоборъ и Ново село.

Въ много отъ тия писма се намѣриха най-ценни данни за нашитѣ военни власти, отнасящи се до кои гръцки войскови части сж разположени по тия мѣста и какво е мнението на гърцитѣ за българската войска, стояща вече насрещу гръцката войска, южно отъ Кукушъ и недалечъ отъ Солунъ.

Все презъ времето на това нѣколко седмично пребиваване на Василъ Чекаларовъ въ Кукушъ се запознахме и сприятелихме добре съ него. Той бѣ почти всѣкидневенъ гостъ на окр. управление, а сжщо така и на общочиновническата квартира и трапезария въ гр. Кукушъ, наречена тогава „комуната", въ която живѣеха и се хранѣха окр. управитель, окол. началникъ, комендантътъ на гр. Кукушъ и още много други чиновници.

Неговата хубава и приятна външность, както и стройностьта и напетостьта му, а сжщо и увлѣкателния му разговоръ го правѣха не по-малко симпатиченъ, отколкото миналото му на голѣмъ революционеръ и войвода отъ югозападна Македония.

Всѣкиму отъ насъ, тогавашнитѣ чиновници въ Кукушъ както и на военнитѣ въ тоя градъ той правѣше впечатление на голѣмъ български патриотъ, имащъ предъ видъ общитѣ интереси на цѣлокупния български народъ. Въ своя патриотизъмъ той отиваше въ крайность.

При тогавашното настанало влошаване на отношенията ни съ съюзницитѣ, той бѣ решително за една по-скорошна война съ гърци и сърби, особено съ първитѣ, за да се разчисти веднажъ за винаги смѣтката ни съ тѣхъ по-спора за южна и и юго-западна Македония. Не даваше и дума да става за отстжпки на български мѣста на Гърция, като искаше да се включатъ въ обединена и велика България, всички села и мѣста отъ Костурско и Кайлярско, населени съ българи, за които казваше, че сж едни отъ най-здравитѣ и добри българи.

Щомъ се разбра, че скоро ще се воюва, сжщиятъ напусна Кукушъ и се настани съ четата си въ Дойранско, отъ кждето намираше, че е по-удобно и лесно да се прехвърли, още въ самото начало на войната, на западъ отъ р. Вардаръ, за да се яви въ тилъ на съюзницитѣ, като повдигне мѣстното многобройно българско население отъ тия краища и създаде неприятности на гръцката и сръбската войска. Въ това отношение той устоя на думата си.

Още презъ първия день на войната той взе живо участие съ четата си, рамо до рамо съ братската българска войска, въ изтикването на гръцката и сръбска войска отъ Дойранъ и източната половина на Гевгелийско, или отъ мѣстата, заети отъ тия войски по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ.

На втория день отъ войната, или на 17 юни, той съ четата си, както и четитѣ на дяконъ Евстати и др. нѣкои войводи, премина р. Вардаръ и се отправи на западъ отъ нея къмъ Кожухъ планина, за да изпълни задачата си, както той я разбираше. Обаче, не бѣ щастливъ да доживѣе и да изпълни ролята си.

Василъ Чекаларовъ

Съ отстжплението на нашата войска отъ Гевгелийско и Дойранско, Чекаларовъ, останалъ съ четата си презъ Вардара, води още нѣколко дни сражения съ гръцката войска и загина въ едно отъ тия сражения, обкржженъ отъ многоброенъ неприятель.

Пръсната четата му, както и четитѣ на другитѣ войводи, тѣ едва сполучиха да се избавятъ, като се прехвърлиха на левия брѣгъ на р. Вардаръ и презъ редоветѣ на неприятеля се отзоваха между българската войска, за да продължатъ заедно съ нея да се сражаватъ до края на войната.

Геройското загиване на войводата Василъ Чекаларовъ, остава да напомнюва на всички българи за изпълненъ дългъ спрѣмо общо българскитѣ идеали, които, и следъ претърпения погромъ на 1818 год., не трѣбва да се забравятъ.

Владимиръ А. Карамановъ

Въ Виница

Продължение отъ кн. 4 (114)

По географското си мѣстоположение Винишкиятъ районъ държеше първо мѣсто въ революционната организация още отъ основаването ѝ. Въ Виница бѣха посветени въ дѣлото и женитѣ. Отидохъ въ организиранъ, но доста омарлушенъ районъ: липсваше подходяще лице, което да подвземе веднага ржководството следъ аферата. Поради това като легал. ржководитель презъ учебната 1898/99 г., не срѣщнахъ особени мжчнотии за възстановяване презграничния каналъ за тайната поща.

Съ първото си писмо, което бай Яне отъ с. Илиево занесе въ Кюстендилъ, искахъ отъ задграничното представителство на организ. въ София да уреди отъ своя страна канала за тайната поща презъ Кюстендилъ до границата. Настояхъ да улеснятъ въ всѣко отношение бившия куриеръ Ангелъ Баба-Боженинъ отъ Виница — емигрантъ въ Кюстендилъ, за една лична срѣща съ менъ въ Виница. За тази цель писахъ и отдѣлно на Ангела съ напжтствия кога, какъ и кжде може да дойде тайно.

Като станция за донасяне и отнасяне на пощата и тайнитѣ срещи на куриера, бѣхме опредѣлили горния кварталъ на Виница — кжщата на Дим. Ивановъ — тогава ученикъ въ Скопие, сжщо посветенъ въ дѣлото. Поради особената си парцелация на кжщитѣ съ дворнитѣ мѣста и градинки този кварталъ мжчно се отдаваше на ефикасна бдителность и контролъ отъ страна на турската власть. Тукъ въ пазарнитѣ дни пренощуваха и пазарджиитѣ отъ с. Илиево. Затова и всичкитѣ ни срещи оставаха безъ всѣко подозрение. Още на следния пазаренъ день бай Яне, първиятъ нашъ куриеръ, ни донесе не само отговоръ отъ задграничното представителство съ подписъ „Марко“ — псевдонимъ на Георче Петровъ, — но и две връзки вестници, които препратихме въ Щипъ и Кочани.

Следъ една седмица дойде и Ангелъ, който сжшо донесе нѣколко връзки вестници и отдѣлно писмо отъ Г. Дѣлчевъ за окр. комитетъ въ Щипъ. Съ Ангела се познавахме добре и се разбрахме подробно по всички въпроси. Той декларира, че поема цѣлата грижа за обслужване на канала и че остава за винаги въ пълно разпореждане на организацията. При това положение, на бай Яне се възложи обслужването на канала само отъ с. Илиево до Виница и обратно. Благодарение голѣмата преданность на Ангела, който съ усърдие и рѣдко постоянство остана на поста си, можа да се възстанови каналътъ съ всичкитѣ му функции, както преди аферата. Ангелъ скоро стана всеизвестенъ въ Кюстендилъ съ прекора *„Винишки“*. Съ такава преданость той загина на поста си презъ 1902 г.

Съгласно даденитѣ ми инструкции въ Скопие, Георги Йовавчевъ трѣбваше да се изпита въ всѣко отношение. Нищо не му довѣрихме, нито той заговори за организац. работа.

Презъ ваканцията чрезъ тайна поща получаваха се всички вестници за другитѣ райони. Това Г. Йованчевъ не можа да узнае. Къмъ 25 августъ 1898 г. получихъ назначение за глав. учитель на I-во класното уч-ще въ Виница, и учители: *Григоръ Димитровъ* отъ Виница, *Дим. п. Пановъ* отъ Щипско Ново-село, *Роса Накова* отъ Велесъ и *г-ца Лефтерка Теодосиева* — Баба Цвѣтина, отъ Виница.

Въ околийското ржководно тѣло на организац въ Кочанския районъ застанаха начело учителитѣ *Санде Спировъ Развигоровъ и Григоръ Буревъ* отъ Щипъ, съ *Тодоръ Наковъ* отъ Кочани — търговецъ, отъ видното семейство Нако х. Богатиновъ, чийто голѣмъ ханъ въ квартала „Стришени“ бѣше центъръ за обслужване и свръзка съ полскитѣ села въ околияти. Кочани и Виница отстоятъ само на 10 клм., но раздѣлени отъ р. Брѣгалница съставляваха два отдѣлни района.

Санде Спировъ Развигоровъ

По сжщото време за глав. учитель въ Щипъ бѣше назначенъ *Христо п. Коцевъ* отъ Щипско Ново-село. Той бѣше тогава въ Солунъ и отъ централния комитетъ бѣ изпратенъ въ Щипъ, кжде наедно съ *Тодоръ Лазаровъ* поеха ржководството на окржжния револ. окржгъ.

Понеже организацията бѣше още въ подготвителния периодъ, всички райони въ Щипския револ. окржгъ се ржководѣха само отъ легални мѣстни дейци — предимно учители и знатни по-събудени жители. Само когато станѣше необходимо, и то въ крайни случаи, ржков. гѣла прибѣгваха къмъ почувствителни наказания чрезъ подходящи терористи изъ срѣдата на мѣстнитѣ легални членове на организацията. По тоя начинъ и всички начинания вървѣха гладко и успѣшно, безъ особени сътресения и шумни афери.

Следъ възстановяването на канала, куриерътъ отъ Илиево пристигаше редовно всѣки вторникъ вечерьта. Разпредѣляха се донесенитѣ вестници и на утриньта се препращаха. Пазаръ̀тъ се посещаваше отъ постоянни пазарджии-търговци и довѣрени лица, които вземаха връзки съ вестници, безъ да възбуждатъ никакво съмнение.

При тази служба ние имахме ценното съдействие на женитѣ въ Виница, незамѣними сподвижници при изключителното положение създадено следъ аферата.

Назначението ми за глав. учитель въ Виница

изненада Г. Йованчевъ. Почна по-често да ме посещава и ми заговори за организац. работи, за уреждането на канала и пр. Говорѣше съ такава самоувѣреность, като че ли безъ него нищо не можеше да се постигне. Готовъ бѣ да направи всичко.

Слушахъ го и не му възразявахъ. Дадохъ му да разбере, обаче, че и безъ насъ организацията си е уредила работата и че керванътъ си върви по други пѫтища. Показахъ му и вестници отъ България, като го увѣрихъ, че сѫ ми изпратени отъ Кочани. Съ това повече остана изненаданъ. Изказа желание и дадохъ му два вестника съ условие, следъ прочитането имъ да ми ги даде обратно, за да ги дамъ и на други. Съ това още повече възбудихъ любопитството му и той предложи услугитѣ си за възобновяване на канала.

— Ако се боишъ, каза ми сериозно единъ день, азъ се наемамъ самъ да уредя тази работа, ако ми се възложи отъ окр. комитетъ въ Щипъ. . .

Той правѣше мили очи да възстанови предишното си довѣрие, за да реализира пъкления си планъ. Това, именно, не му се отдаваше лесно: следъ аферата застанаха нови лица начело на организацията, които съвсемъ го игнорираха.

Колкото и самоувѣренъ въ хитринитѣ си, той бѣ надхитренъ чрезъ устроения контра-шпионажъ.

* * *

Следъ Винишката афера каймакинътъ въ Кочани бѣше се заелъ да организира и създаде свой шпионски антуражъ, чрезъ който да парализира всѣкакво проявление на комитлъка въ Кочанско. За по-успѣшното постигане на тази му цель, той бѣше си предначерталъ да си послужи съ лица изъ срѣдата на револ. комитетъ. Косовскиятъ валия бѣше му осигурилъ за тази цель и специаленъ бюджетъ. Това стана известно отъ разкритията, които направи дейния легаленъ членъ на организацията *Теодосъ — сарафа отъ Кочани,* популяренъ поради завидната му професия — сарафинъ, единственъ такъвъ въ плодородната Кочанска кааза. Фамилното му име бѣше *ТеодосиКировъ Миневъ.*

38 годишенъ, съ прогимназиално образование, ала развитъ и надаренъ — съ житейска опитность — добръ българинъ, той владѣеше турския писменъ езикъ по-добре отъ турцитѣ, поради което бѣше си спечелилъ голѣмо довѣрие и между турското население въ града и въ селата. Като глава на осмочленно семейство, той се ползуваше съ добро име въ цѣлата околия. Братъ му Дионисъ бѣше добъръ енор. свещеникъ.

Презъ Винишката афера, за да не попадне въ ноктитѣ на Дервишъ, Тодосъ бѣше избѣгалъ въ България. Съ приключването на дѣлото, като непровиненъ въ нищо, той бѣше се завърналъ обратно въ Кочани. Каймакаминътъ, следъ като го поласкалъ, предложилъ му по 4 лири турски месечна заплата за постояненъ таенъ агентъ въ Кочани.

Теодоси схваналъ положението и сериозността на въпроса, и по единъ вежливъ начинъ отклонилъ направеното му предложение, като заявилъ, че не се нуждае отъ чиновническа длъжность. Каймакаминътъ, обаче, го предупредилъ, че тази честь му правилъ по изричното нареждане на валията въ Скопие. По нѣколко пѫти презъ деня той е билъ викананъ и настойчиво увещаванъ, за да се съгласи да приеме предлаганата му длъжность, — въ противенъ случай валията щѣлъ да си състави лошо мнение за него, та не отговарялъ за последствията.

Теодосъ е билъ изправенъ предъ дилемата: или да се прости отново съ осемь-членното си семейство, или да плюе на всичко и да стане ренегатъ.

За да облегчи душевното си вълнение, той се обърналъ за съвети къмъ прогимназиалния учитель и ржководитель на револ. организация въ Кочани *Александъръ Спировъ Развигоровъ,* който отъ своя страна сезиралъ другаритѣ си и следъ обстойно обсѫждане, въ интереса на дѣлото, решили Теодосъ да приеме възлаганата му длъжность, за да се узнае и разкрие цельта на шпионската мрежа.

Колкото незавидна и рискована да бѣше тази роль, следъ дълги колебания Теодосъ бѣше далъ съгласието си, и съумѣ да издържи ловко и безупречно възложената му отъ организацията задача: безъ одобрението и предварителното съгласие на ржков. тѣло той не бѣше извършилъ нищо.

Теодосъ заявилъ, че щомъ валията настоява и намира, че може да бѫде полезенъ, приема възлаганата му длъжность, но тъй като материалното му положение е добро, отказалъ се отъ каквато и да било заплата. Съ тазиси декларация Теодосъ бѣше спечелилъ още повече довѣрието на каймакамина, който му възложилъ и длъжностьта преводчикъ на заловенитѣ нелегални писма и всѣкакви българ. книги.

Съ така възложената му задача, Теодосъ разкри напълно шпионина Георги Йованчевъ, единъ отъ тъмнитѣ низини въ редоветѣ на В. М. О. Р. О, шпионина, за когото никой не вѣрваше, както не повѣрва и самиятъ Дѣлчевъ, чиято глава е била обещана отъ сѫщия за 50 турски лири. Дѣлчевъ не можеше да си въобрази, че е възможно Г. Йов. да падне толкова низко, ако не бѣха на лице безспорнитѣ дяни, които ни даде своевременно и Теодосий, доказателства, които ни костуваха доста скѫпо до издаване на присѫдата му, за изпълнението на която трѣбваше да се пожертвуватъ и незамѣними свидни дейци.

Още въ началото обяснихъ обстоятелствата за емигрирането на Г. Й. въ България, за задочното му осѫждане по винишката афера и негласната амнистия. Сега ще резюмирамъ само нѣкои данни за измѣнническата му роля, за да изпъкне и образътъ му на невмѣняемъ шпионинъ въ Виница. Това правя, за да стане ясно голѣмото великодушие при наказанията на измѣнницитѣ и престѫпницитѣ къмъ дѣлото-тактика, на първия и най-активенъ човѣкъ на В. М. О. Р. О. — Гоце Дѣлчевъ: да не се издаватъ присѫди за никого, преди да се изпитатъ всички възможни легални срѣдства за поправяне и разкриване на провинилия се въ волни или неволни увлечения да може да бѫде спечеленъ отново за освободителното дѣло. Въ подкрепа на тази негова теза, Дѣлчевъ казваше: „Нищо по-лесно да убиемъ единъ нашъ другарь, ала мѫчно е да го създадемъ".

И действително, съ винишкия шпионинъ имаме единъ изключителенъ и доста характеренъ случай. Виница, храмътъ на В. М. О. Р. О., другъ изродъ не роди. Георги Йованчевъ, единъ отъ основателитѣ и дейни членове въ Виница, съ пълно съзнание плю и оскверни този храмъ и засѣнчи името му. Съвременницитѣ, които бѣха въ контактъ съ Виница, знаятъ това, мнозина, обаче, знаятъ не всичко, а други — особено младото поколѣние — нищо. За тѣхъ, именно, е отъ значение да знаятъ истината, колкото и да е тя горчива.

Георги Йованчевъ, 29 годишенъ, едъръ, съ

пълно тѣлосложение, русъ, съ изпъкнали голѣми сини очи и изпитателенъ погледъ, съ природна външна внушителность, като най-голѣмъ синъ на винишкия чорбаджия Йованче Петровъ имаше манията на голѣмецъ — да се приобщава и налага до нахалность на всички обществени и частни работи на виничани. Следъ аферата, съ осѫждането на баща му, полскитѣ имъ имоти и магазина имъ съ колоноални стоки бѣха подети напълно отъ помалкия му братъ Тодоръ — около 23 годишенъ. При завръщането и легализирането си Георги я удари на „агалъкъ“ — нищо не работѣше: ежедневно сновѣше и се приобщаваше къмъ всѣки за приказки. Съ разгуления му животъ по цѣли нощи съ турскитѣ забити (офицери), не вдъхваше довѣрие и на домашнитѣ му. Съ добре оседлания си конь той обикаляше изъ полето, отиваше често въ Кочани и бѣше обърналъ вниманието на всички.

Поради интимнитѣ ни връзки до внишката афера, къмъ мене бѣше особено коректенъ и вежливъ, — разчиталъ да ме увлѣче за сподвижникъ въ подлата си роля, ала много се измами: стана нѣщо, което и той не разбра какъ — разкрити бѣха дѣлата и попълзновенията му.

Следъ назначаването ми никога не му дадохъ поводъ да зяговоримъ за организац. работи. Схванахъ, че отъ равнодушното ми държане не бѣше спокоенъ и не можа да се стърпи да ми изрази незадоволството си отъ моята пасивность къмъ революц. дѣло, негодуването си, че Виница била изолирана отъ организацията, когато до аферата тя държеше първо мѣсто. Ежедневно почна да ме увѣщава да отидемъ въ Щипъ, и да уговоримъ уреждането отново на канала презъ границата, да искаме шифъра, за да влѣземъ въ връзка съ Кюстендилъ.

Отклонявахъ желанието му подъ благовидния мотивъ, че като глав. учитель не мога да оправдая отсѫтствието си отъ училището, че съ аферата и въ Щипъ пострадаха мнозина, поради което не зная дали има нѣщо уредено. — Ония, които бѣха на чело на организацията и съ които можеше да се приказва, казахъ му, че сѫ въ затвора.

Въпреки това, схванахъ, че Георги е недоволенъ, — познавалъ щипяни и знаелъ съ кого трѣбва да говори.

Единъ день той отиде въ Щипъ, отдето следъ срещата му съ Тод. Лазаровъ ми писаха, че Г. Йованчевъ се показалъ доста надеженъ къмъ организацията, и предявилъ настойчиво желание за работа.

— Поради това, бѣ казано въ писмото, решихме да направимъ една стѫпка за привличането му къмъ активна дейность, като му довѣрите на първо време за изпитание шифъра, но безъ ключа — само латиницата, съ привидно задължение да поеме веднага по-нататъшната работа, съгласно дадената декларация.

За да не се възбуди и най-малко съмнение, къмъ шифровното писмо, бѣха приложили и второ съ кирилицата, за да го прочета лично на Георги. Формално възлагаха на двама ни да възобновимъ канала за тайната поща, за която цель ни се праща шифъра. Прочетохъ му писмото, следъ което му дадохъ и шифъра, но съ измѣнение белезитѣ на съгласнитѣ „л“ и „ч“, съ задължение да го усвои по-скоро и да унищожи оригинала. Измѣнението на двата белега направихъ нарочно.

Но какво стана? Още на четвъртия день получихъ писмо отъ ржководителя на организацията Санде Развигоровъ въ Кочани, съ което ме запитваше: повѣряванъ ли е задграничния шифъръ на Георги, отъ кого, кога и какъ? Отговорихъ му веднага съ сѫщия куриеръ: последва второ кратко писмо: „Шифърътъ е предаденъ лично отъ Герги на каймаканина. Подъ предлогъ за служебна работа при архиерейския намѣстникъ, ела веднага! Рувимъ“.

Прочетохъ писмото и изтръпнахъ. Провѣрихъ и се увѣрихъ, че още на следния день, когато му дадохъ шифъра, Георги миналъ въ Кочани, кѫдето пренощувалъ, и на другия день се зовърналъ.

Заминахъ веднага за Кочани, при колегитѣ Санде С. Развигоровъ и Григоръ Буревъ. Тѣ бѣха взели на квартира и новоназначения учитель *Тодоръ Александровъ* отъ Щипско — Ново-село. Последниятъ, мой близъкъ съвипускникъ отъ педагогическото училище въ Скопие, не бѣ посветенъ въ дѣлото. При гостуването ми при тѣхъ — презъ ноември 1898 г. — той биде подготвенъ и по установения редъ биде подведенъ подъ клетва и стана сподвижникъ на Окол. ржководно тѣло. Трите бѣха си образували свой столъ, та честото ми гостуване при тѣхъ бѣ винаги весело и приятно.

Наблизо до квартирата имъ бѣше и домътъ на третия членъ отъ ржков. тѣло — Тодоръ Наковъ, а надъ тѣхъ и тая на Теодосъ сарафа. Това още повече улесняваше и задачата имъ за всички нощни тайни заседания безъ всѣко подозрение. Тоя пѫть заседанието стана въ дома на Тодоръ Наковъ. Теодосъ обясни подробно какъ е билъ извиканъ отъ каймаканина, който му се похвалилъ, че Г. Йованчевъ успѣлъ да залови и да открие шифъра на комитета въ Виница. Каймаканинътъ му показалъ и оригинала на шифъра.

За станалото веднага уведомихме окр. комитетъ въ Щипъ, откѫдето получихъ и ключа на новъ шифъръ. Георги безсвенливо продължаваше да се умилква.

Дѣлчевъ се обади, че презъ с. Вѣтренъ получилъ доста любезно писмо отъ Георги Йованчевъ, въ отговоръ на което бѣ приложено и отдѣлно писмо, наедно съ единъ екземпляръ отъ новопреведения исторически романъ „Шпионинътъ“ отъ английския писатель *Фениморъ Куперъ* съ сюжети изъ освободителната война на С. Щати въ Америка.

Върху зеленитѣ корици на тази обемиста нова книга Дѣлчевъ бѣше написалъ: „Дарявамъ я за споменъ на Георги Йованчевъ“, а въ писмото до менъ пишеше: „Книгата, която пращамъ на Георги, поради голѣмата литературна и историческа стойность е преведена на всички езици. Заслужава да се прочете отъ всички, а особено отъ Георги, за да може самъ да анализира характеритѣ и образитѣ, като направи заключението си. Невѣроятно ми изглежда, че е възможно той да изпадне толкова низко и че е способенъ за такава подла роль, когато и сега чета писмото му, въ което ми пише, че е готовъ на всичко, за да се продължи съ още по-голѣмо усърдие дѣлото въ Виница. Затова го удостоявамъ съ ласкавъ отговоръ, безъ да споменавамъ и дума, че знамъ или подозирамъ каквото и да било лошо помишление въ него за измѣна. Нека изчерпимъ всички възможни легални срѣдства — въ заключение пишеше на Дѣлчевъ, — за да го отклонимъ вежливо отъ всѣкакви нечистиви отрицателни помишления, като се ангажиратъ и харак-

тернитѣ му честолюбиви слабости, каквито не му липсватъ. Дайте му веднага лично моето писмо, ведно съ романа, на моя отговорность. Ахилъ отъ Висока". (Неговия и на София псевдоними).

Дѣлчевъ имаше ценното съзнание да следи всички нови литературни издания и по тоя начинъ използуваше ония отъ тѣхъ, съ които можеше да се революционизира и повдигне духътъ на населението изобщо въ Македония и Одринско. Не пропускаше случай съ всѣка поща да изпраща по нѣколко екземпляра отъ подобни романи, повести, мемоари, списания, брошури и вестници.

Дадохъ писмото и романа на Г. Йованчевъ, като го увѣрихъ, че ги донесе непознатъ селянинъ. Той не можа да дешифрира писмото, защото не билъ усвоилъ шифъра, та отиде да направи това въ кжщи. Следъ това захиленъ ми се похвали, че писмото било отъ Дѣлчевъ, който разчиталъ на двама ни за пълното възобновяване на района и че е наредилъ да ни се изпращатъ всички вестници.

Това бѣше въ началото на м. мартъ 1899 год. На следующия день — петъкъ, научихъ че Георги заминалъ за Кочани. Отиването му въ тоя день бѣше необяснимо: отиваше се въ Кочани само въ четвъртъкъ, въ който день бѣ седмичниятъ пазаръ. Следъ два дни се завърна. Безъ да го питамъ, обясни ми, че отъ Кочани изпратилъ пари, дрехи и оризъ на баща си въ Скопие. На следния день, обаче, получихъ писмо отъ ржковод. въ Кочани, който ми съобщаваше, че по донесение на „Контрата" (Т. сарафа) писмото отъ Дѣлчевъ до Георги, наедно съ изпратения му романъ и вестници, били предадени на каймакамина. Втори студенъ душъ ме облѣ и заминахъ за Кочани, кждето Алекс. Развиговоръ ми съобщи, че, следъ като Г. Й. ималъ две продължителни срещи съ каймакамина, на Теодосъ сарафа било възложено да дешифрира изпратеното писмо отъ Дѣлчевъ и да направи резюме отъ съдържанието на романа и вестницитѣ.

Всичко това ми съобщи и Теодосъ, който ми довѣри, че Георги Иованчевъ, като привилегированъ таенъ агентъ на Виница, полулавалъ редовно по 5 (петь) лири турски месечна заплата.

— Едно само не мога да си обясня — възразихъ азъ. Защо властьта не предприема нищо спрѣмо менъ. Допускашъ ли, че Георги не е направилъ достояние моето съучастничество?

— Нѣма да посегнатъ на тебъ веднага—отговори Теодосъ. Г. Иованчевъ е уговорилъ предварително тѣзи работи. Ако арестуватъ тебъ — значи да се обяви Георги за официаленъ шпионинъ и по този начинъ да се осуети и по-нататъшния му планъ. Чрезъ тебъ Георги си е предначерталъ да постигне по-лесно възложената му задача.

Понеже се изказахъ, че не разбирамъ каква по-голѣма задача може да има единъ шпионинъ, освенъ за всѣки конкретенъ случай да донася до властьта, помолихъ Теодосъ да ми съобщи, като му обещахъ, че всичко ще бжде запазено въ тайна. Съ Теодосъ сарафа се познавахъ добре още преди аферата, и безъ колебание ми каза следното:

— Георги Иованчевъ е деклариралъ на каймакамина, че следъ като уреди презграничния каналъ, ще привлече да минатъ презъ Виница нѣкои отъ главнитѣ дейци на В. М. О. Р. О., за да ги предаде. Ако успѣе да предаде Дѣлчева — вънъ отъ месечната му заплата до животъ, обещано му е отдѣлно и 50 лири възнаграждение. Сжщото възнаграждение — прибави той — каймакаминътъ предложи и на мене, ако успѣя да наредя да дойде Дѣлчевъ въ Кочани или въ нѣкое село".

За всичко своевременно уведомихъ окр. комитетъ въ Щипъ и Дѣлчева въ София. Интересно бѣше, обаче, голѣмото хладнокръвно държане на Г. Йованчевъ и следъ това предателство. Колкото и безполезно, а само за любопитство, да видя какъ ще маневрира и какви ли „ширити" ще ми вади, за да ме заблуждава и следъ това, почнахъ почесто и настоятелно да искамъ да ми даде романа за прочитъ. Безъ стѣснение той всѣкога ме заблуждаваше, че още го чете, че не ми оставало време да го свърши, че скоро ще ми го даде и т. н. Единъ праздниченъ день бѣше ме поканилъ на обѣдъ. При многото любезни приказки, за куриозъ поискахъ да видя отъ кого е превода на романа и до кжде го е прочелъ.

Поставихъ го въ деликатно положение: започна да търси привидно романа и строго изгълча жена си, че го е забутала нѣкжде. Последната се доста усрами и наивно му възрази, че отдавна не е виждала тази книга, нито го е видѣла да я чете и че не е пипала даже книжата му. Тукъ Георги се поизчерви и кипна: „Тогава трѣбва да го е откралналъ нѣкой? — каза ядовито.

— Ще я намѣримъ! — Ще гледамъ да я дочета и веднага ще ви я дамъ! Понеже много я препоржчва Дѣлчевъ, прибави той, ще пиша да изпратятъ единъ екземляръ и за учил. библиотека.

На другата седмица бѣше ни поканилъ съ Гр. Димитровъ на обѣдъ — да обмислимъ предстоящата работа, като районни ржководители. За да узнаемъ намѣренията му, предоставихме инициативата за всичко нему, като на по-опитенъ. Съ поголѣма важность той заговори за разни планове, ала заключението му бѣ да се работи предпазливо, да не се бърза — нощя сновели девриета по селата до граннцата и въ всѣко село властьта имала плащани тайни агенти отъ мѣстнитѣ жители. Внимателно го слушахме, и се чудѣхме на акъла му за безсвенливитѣ „дубари".

Ние, привидно одобрявахме всичкитѣ му проекти и планове, и настоявахме да се пристжпи часъ по-скоро отъ думи къмъ дѣла.

На следния день Георги писалъ повторно на Дѣлчева. Последниятъ се обадилъ съ две писма: до менъ и отдѣлно до Георги. Съобщаваше ми, че получилъ второ писмо отъ Георги, който го увѣрявалъ за преданностьта си къмъ дѣлото, че билъ винаги на негово разположение и че искалъ да му се изпраща всичко до село Вѣтренъ, кждето щѣлъ да отива довѣренъ човѣкъ да взима пощата съ вестницитѣ и пр. На край питаше: „Втори каналъ ли ще откривате и кое да вѣрваме"?.. Въ писмото си до менъ бѣше прибавилъ: „Като прочетохъ писмото отъ Г. Йов. и го сравнихме съ онова, което ни съобщавашъ, и това отъ Щипъ, решихме да додете наедно съ Георги по важни организационни работи въ Кюстендилъ, кждето ще бжда и азъ. Въ приложеното писмо до Георги, именно, това му пиша. Дайте му го и какъ ще се отнесе, съобщете ни веднага. Ако се съгласи и те покани, настоявай да тръгнете часъ по-скоро. За пристигането ви въ Кюстендилъ ще ми телеграфирате въ София".

Щомъ прочете писмото, Георги нѣкакъ неохотно ме запита: „Какво ще кажешъ?.. какъ ти се вижда тази работа?.. да отидемъ ли?"

— Щомъ е за важна работа, трѣбва да отидемъ — отговорихъ му. Но какъ ще отидемъ, като не си уредилъ и осигурилъ най-важното — канала?

— За отиване лесна работа, но рискувано ще бжде завръщането ни отъ тамъ — отговори плахо Георги. Важно е какъ ще оправдаемъ отсжтствието ни отъ Виница.

За да омаловажа колебанието му, обяснихъ му, че съ отиването ни въ Кюстендилъ се отдава добъръ случай да организираме и да уредимъ и канала съ пощата презъ границата. А що се отнася по въпроса за връщането ни отъ тамъ, Дѣлчевъ ще ни улесни, още повече, че и нашиятъ Ангелъ е въ Кюстендилъ. Можахъ да го убедя, че и за отсжтствието ни ще му намѣримъ колая. Ако не успѣемъ да се завърнемъ на следующия день, да подготви домашнитѣ си да казватъ, че е заминалъ за Скопие да види баща си въ затвора, а за мене ще кажа на колегитѣ ми, че ще отида въ Щипъ, понеже майка ми е сериозно болна.

— Нека размислимъ тая работа по-добре — обади се Георги — па утре ще решимъ какво можемъ и какво трѣбва да направимъ.

Тоя пжть Георги се намѣри предъ алтернативата, да отиде въ Кюстендилъ, да оправдае писмата си до Дѣлчева и да спечели довѣрието му и това на организацията, или да изклинчи, съ което би предизвикалъ съмнение и подозрението на сжщитѣ за нечестивитѣ му попълзновения и по тоя начинъ да изгуби и довѣрието, чрезъ което разчиташе да реализира по-успѣшно подлитѣ си сатанински планове на предателското си дѣло.

Отъ разговоритѣ ни на следния день схванахъ самъ, че е вънъ отъ всѣко съмнение ангажимента му предъ властьта и извършения отъ него шпионажъ. Поради това, той още на следния день даде съгласието си да се отзовемъ на писмото на Дѣлчева и да отидемъ тайно въ Кюстендилъ.

Хр. Настевъ

Миле П. Раховъ

На 17 май въ София се помина Миле Раховъ. Роденъ на 18 ноември 1869 г. въ Банско (Разложко), бай Миле бѣ скроменъ, чистосърдеченъ, храбъръ и родолюбивъ българинъ. Израсналъ въ дебритѣ на Пирина, слушалъ чутовнитѣ подвизи на хайдутитѣ, той пожела да постжпи въ редоветѣ на революционната организация и се бори за свободата на брата робъ.

Миле П. Раховъ

Презъ 1903 г. той замина съ четата на кап. Шипковъ за Пиринъ планина и взе участие въ Илинденското възстание въ Разложко. Възстаническитѣ действия въ Разлогъ почнаха на 14 септември, Кръстовдень. Всички мѣстни борци и придошли чети решиха да действуватъ задружно.

Щабътъ съ всички възстаници се премѣсти отъ Пирина въ Годлевската планина, въ мѣстността „Св. Богородица", отдѣто се вижда цѣлата Разложка котловина. Оттамъ се направляваха възстаническитѣ действия къмъ Разлогъ и с. Бачево. Упорити и страшни сражения се разразиха въ и около гр. Разлогъ и с. Бачево между възстаницитѣ и турския аскеръ и башибозукъ. Голѣма часть отъ Разлогъ бѣ опожарена и въ неравна борба паднаха около 45 души четници и мирни граждани, между които Ив. Юруковъ, братя Кулини, бр. Сидерови и др.

с. Бачево бѣ сжшо опожарено и паднаха убити 10—15 души селяни и четници. На 18 септември съединенитѣ чети по нареждане на Щаба заминаха къмъ с. Бѣлица, нападнаха аскера, който отстжпи и изгорѣ селото.

Въ Годлевската планина остана въ мѣстността „Чало" само войводата Радонъ Тодевъ съ 40—50 момчета за да пази заетитѣ позиции и да улеснява бѣжанцитѣ, които на голѣма върволица минаваха за България.

Съ Радонъ Тодевъ останалъ и Миле Раховъ.

На 20 септември с. г. четата на Радонъ Тодевъ е нападната отъ всички страни отъ турска войска и башибозукъ. Почнала се борба на животъ и смъртъ. Сражението продължавало цѣлъ день. Радонъ самъ ржководи борбата и съ голѣма храбрость отбива турскитѣ атаки.

Въ това жестоко и страшно срежение паднаха 22 отборъ юнаци и самъ войводата Радонъ Тодевъ. Следъ смъртьта му Миле Раховъ замѣства войводата и съ останалитѣ живи възстаници продължава борбата до вечерьта.

Като настжпила нощьта, четата си пробила пжть и следъ голѣми страдания минала границата и стигнала въ св. Обитель — Рилския монастиръ.

Презъ Балканската война бай Миле е въ редоветѣ на Македоно-одринското опълчение и взе участие въ сраженията навсѣкжде изъ Одринското поле. Навсѣкжде той се отличи като храбъръ борецъ и скроменъ ратникъ за свободата на родината.

Покойниятъ М. Раховъ се числѣше въ редоветѣ на Илинденската организация и въ Македоно-одринското опълчение. Той бѣ изпълнителенъ, благъ по характеръ и незамѣнимъ другарь-илинденецъ.

Всички, които го познаваха, дълго време ще си спомнятъ за бай Миле и ще приказватъ за неговитѣ дѣла.

Като четникъ и борецъ, като човѣкъ, съпругъ и баща, той бѣ образцовъ.

Богъ да го прости.

Л. Т.

Революционната епоха въ Костенарията — 1903—1908 год.

Продължение отъ кн. 5 (115).

На 22. XII. 1905 г. съмъ въ с. Старичени. Четницитѣ сѫ пръснати по двама въ село, за да могатъ да се прикриватъ. Владиката Германосъ, озлобенъ отъ несполукитѣ на андартитѣ, възприема друга тактика, и съ много пари и редовна месечна заплата успѣва да подкупи отъ всѣко турско село по трима кървожадни турци, които убиватъ кѫдето и да заварятъ всички български мѫже, жени и деца, даже и добитъкъ. За тѣхни помагачи подкупва по 1—2 долни алчни типове и отъ българскитѣ села, като имъ осигурява по четири турски лири месечна заплата, която е получавана редовно отъ митрополията до обявяването на хуриета.

Сега настѫпва най-ужасното за българина: денемъ на полето и пѫтищата нападанъ отъ турци, нощемъ — отъ андарти, а и всѣки день обиски — положение нетърпимо!

„Виждате, казахъ на селянитѣ, колко е тежко положението. Съ обискитѣ може да бѫда откритъ, за това решихъ да напусна селото. Съветвамъ ви да не отивате масово въ черква — видѣхте преди 10 дена какъ бѣ убитъ пѫдарина Никола Атанасовъ". Сбогувахъ се и излѣзнахъ. Следъ единъ часъ се върнахъ у дома и спахъ.

Сутриньта чувамъ ужасенъ лай. Нищо не се вижда. Четирима андарти залавятъ говедаря Насо и го водятъ да имъ покаже моята кѫща. Съ бомби тѣ се доближаватъ до кѫщата. Стрелямъ съ манлихерата и наранявамъ едного, другитѣ избѣгватъ въ паника. Андартитѣ успѣватъ да запалятъ 12 плѣвни. Окуражени отъ моето присѫтствие, селянитѣ откриватъ стрелба. Следъ четиричасово ожесточено сражение андартитѣ около 120души съ 20 мулета натоварватъ убититѣ и раненитѣ, около 12 души, и заминаватъ.

Отъ селото бѣха убити Мария Петкова Кириловска и Василка Мальовска.

Следъ половинъ часъ пристига войска тъкмо отъ страната, кѫдето отстѫпиха андартитѣ, безъ да ги проследи. Не може да се допусне, че не сѫ ги видѣли, та се заключава, че сѫ били заедно.

На 1 януарий 1906 г. за четвърти пѫть бѣ нападнато селото Езерецъ. Следъ претърпенитѣ загуби селянитѣ откриватъ огънь и убиватъ 10 души андарти, отъ които двама не успѣха да дигнатъ.

М. февруарий пристига въ с. Старичени Пандо Кляшевъ съ 9 души четници, а ний сме 14 души. Пандо написва писмо до главния учитель Григоръ попъ Стояновъ. Съобщава му, че съгласно дознанието на Шкуртовъ е решено: да се премѣсти въ друго село учителката г-ца К. Грошева, за дето е нагрубила нѣкои граждани, а нему се прави строго мъмрене, за дето не спазва училищната дисциплина. Азъ написахъ писмо до Георги Христовъ съ псевдонимъ Сюлейманъ Бей — благодарихъ му за изпратенитѣ вещи.

Сутриньта даваме писмата на Ламбро Фильовски, но, при моста до града, обискирва го полицай, намира писмата и го повежда къмъ управлението. Ламбро настоява, че писмата сѫ за пощата. Навлѣзоха въ града и той помоли полицая да остави коня си въ хана, Съгласи се. Ламбро влиза отъ едната врата и презъ другата излиза, и галопъ избѣгва къмъ с. Манякъ.

Уведоменъ за станалото Драшковъ намира Киряца Кирязовска отъ с. Старичени и заповѣдва веднага да обади на селото. Бѣгишкомъ тя стига до тамъ. Виждайки че е изигранъ, полицаятъ тръгва да обискира кѫщи и дукяни, а войската отъ Хрупища потегля за с. Старичени, като телеграфически иска подкрепа съ горска артилерия отъ Костуръ. Предупредени за станалото, ний излѣзнахме вънъ отъ селото къмъ мѣстностьта „Купо" и тамъ въ долищата и дракитѣ се прикрихме.

Пристига войската и обсажда селото. Следъ единъ часъ пристига и отъ Костуръ артилерия. Заематъ се позиции. Увѣрени че четата е вѫтре въ селото, турцитѣ почватъ обиски. За щастие въ селото не се намѣри нищо.

Следъ заминаването на войската събрахме се въ селото. Кляшевъ ми каза, че молбата ми за почивка е удовлетворена и има заповѣдь да ме замѣсти Тома Янакиевъ Желински. Сѫщия часъ предадохъ потрѣбното на Желински.

На 7 май 1906 г. многостотна гръцка сган напада селото Осничени отъ всички страни, открива стрелба и запалва покрайнинитѣ. Селянитѣ, и тѣ на свой редъ, откриватъ сърелба. Завързва се ужасенъ бой. За щастие въ селото се случватъ и четницитѣ на Нумо Костовъ Кировски и Кольо Кировски Бараковъ. Виждайки че най-голѣмата опасность иде отъ четницитѣ, нападателитѣ съ единъ голѣмъ отрядъ начело съ главатаритѣ Лицасъ и Петропулакисъ обграждатъ и щурмуватъ кѫщата. Четницитѣ храбро се защищаватъ, а напорътъ продължава. Щомъ видѣли, че немогатъ да влѣзатъ въ квартирата, андартитѣ запалватъ бомба и я хвърлятъ презъ прозореца. Но бомбата се ударя о едно желѣзо и вмѣсто въ кѫщат падна на улицата и убива двама капитани.

Пристага и аскеръ отъ с. Жужелци. Андартитѣ отстѫпватъ. За да прикриятъ своето присѫтствие отъ аскера, подпомогнати отъ героинята Василица Танасъ Кировска четницитѣ дигатъ труповетѣ на убититѣ н ги хвърлятъ въ горящата плѣвня.

Въ помощь на Жужелския аскеръ пристигна и другъ отъ Хрупища и отъ Костуръ. Гърцитѣ се намиратъ въ безизходно положение и удрятъ въ безпорядъченъ бѣгъ. Въ това сражение паднаха убити 48 души андарти и 5 пленени.

Въ началото на юний 1906 г. войводата Кършаковъ идва въ с. Осничени и устройва засада на Сельо Забърденски, единъ отъ най-голѣмитѣ главорѣзи, агентъ на гърцитѣ и успѣва да го издебне въ мѣстностьта Кресто. Ранява го, но успѣва да избѣга въ мѣстностьта „Дива слива" къмъ Видилуще, дето и остава мъртавъ на земята.

Въ началото на юлий много андарти смѣсени съ башибозукъ нападатъ селото Лувраде и опожаряватъ буквално цѣлото село. Селянитѣ усетили навреме нападението, избѣгаха къмъ други села и се спасиха съ изключение на Зисо Гятовъ.

Пето нападение на с. Езерецъ. Знаейки отъ

по-рано намѣренията имъ, селянитѣ откриватъ огънь и убиватъ 8 души андарти, а тѣ успѣха да заловятъ две малолѣтни момичета и въ яда си ги изгориха. Въ шесто нападение на с. Езерецъ — убити пакъ 5 андарти — на 28 май.

Презъ м. августъ андартитѣ убиватъ 4 души власи касапи на моста до с. Кърпени, а така сжщо и двама други връщайки се отъ пазара отъ Циотиле. Убититѣ власи сж родомъ отъ Хрупища и бѣха голѣми българофили.

Презъ м. септемврий 1906 г. въ с. Дреничево аскеръ открива скривалището, гдето бѣха скрити четницитѣ Михалъ, Георги Дренички и Георги Бруфовъ. При повикване да се предадатъ, тѣ хвърлятъ една запалена бомба по аскера отбиватъ се обратно въ скривалището и се самоубиватъ.

На 30. IX. 1906 г. четницитѣ Георги Наковъ и Кольо Андоновъ по предателство бѣха открити въ с. Езерецъ отъ аскера и следъ най-ужасенъ и продължителенъ бой се самоубиватъ.

Пакъ по сжщото време андарти нападатъ с. Марчища и атакуватъ кжщата на Дино и Атанасъ Вълчеви и убиватъ овчаря Тоди Ламбревъ, влахъ. Една седмица по-късно пакъ въ с. Монгила опожаряватъ кжщата на баба Мария и следъ звѣрски мжчения я хвърлятъ ведно съ сниха ѝ Георговица въ огъня и ги изгарятъ.

На 30. X. 1906 г. Кольо Христовъ Добролитски бѣ откритъ въ с. Добролища отъ аскеръ и се завърза сражение, което трая цѣлъ день и до полунощь. Падатъ убити войводата Кольо и четницитѣ Петъръ Георгиевъ Езерски, Василъ Настевъ и Търпо — двамата по народность власи — а четника Дамянъ Сидовъ като по чудо се спасн и избѣга. Паднаха много турци — въ яда си тѣ убиха 4 души първенци, опожариха 12 кжщи и арестувахва много хора отъ селото.

Връщайки се отъ Костуръ народниятъ учитель Пандо Ризовъ отъ с. Несрамъ биде убитъ вжтре въ гъркоманското село Дупякъ.

1907 г. дюлгеритѣ Коста Мелецовъ, Михаилъ попъ Христовъ и Атанасъ Зиовъ отъ с. Несрамъ отиватъ въ с. Желегоже на работа. Една вечерь платени агенти ги убиватъ.

Презъ лѣтото на 1907 г. четника Дамянъ Сидовъ отъ с. Галища бѣ се легализиралъ и живѣелъ мирно въ сетото сн. На една сватба го убиватъ пакъ платени агенти.

Въ началото на есеньта сжщата година бѣ нападнато селото Гръче. Андарти и башибозукъ убиватъ нѣколко селяни. Случилиятъ се наблизо войвода Атанасъ Кършаковъ се притича на помощь и се завързва сражение. Пристига и турска войска, която се явява въ помощь на андартитѣ. Падатъ убити 14 души войници, но и четата скжпо плати — изгуби неустрашимия герой Кършаковъ и четири души четници.

Сжщата година било нападнато отъ андартитѣ селото Изглибе, — опожарени три плѣвни и училището. Отъ андартитѣ паднаха 4 души.

Следъ напущането на войводата Тома Желински и убийството на Кольо, Костенарийскиятъ и Несрамколскиятъ райони останаха безъ войводи. Малцината неопитни четници, които останаха, се караха за първенство — нѣмаха нуждната дисциплина. Това принуди Митре Влаха да отиде въ с. Старичени да ги помири и да назначи войвиди. За Костенарията опредѣли Вангелъ попъ Христовъ, а за Несрамъ — коль Доно Брещенски. На връщане въ с. Жупанища Митре биде предаденъ и обсаденъ отъ многобройна войска. Предпочете да излѣзне отъ селото, но за жалость падна изъ засада и биде убитъ както той така и назначенитѣ войводи. Така свърши своя животъ прочутиятъ Митре Влаха, неустрашимиятъ герой, легендаренъ войвода, скроменъ, строгъ но справедливъ и тактиченъ, като остави да скърби за неговата смърть цѣлото население на Костурско.

Презъ зимата Гушето Зуповъ, влаше, и Щерьо Живковъ, братъ на Костандо, отиватъ да се прикриватъ въ с. Косинецъ. Открити отъ аскера, падатъ убити както тѣ така и другарьтъ имъ Нумо Коситски и неустрашимата мома Василка, дъщеря на попъ Търпо.

Сжщата зима турци, плащани отъ Костурския владика Германосъ, хвърлятъ пазаренъ день бомба въ дукяна на Никола Чкоевъ въ Хрупища и се убива Йото Дачовъ отъ с. Старичени, а Чкоевъ е вече втори пжть спасенъ като по чудо.

М. декемврий 1907 г. андарти нападатъ втори пжть с. Старичени и успѣватъ да опожарятъ кжщата на най-родолюбивитѣ българи Дачови. Сжщото село Старичени е дало презъ разни времена повече отъ 20 души въ жертва. Първиятъ бѣ Коста Януловъ, единъ първенецъ и прославенъ българинъ, убитъ въ мѣстностьта „Гюнго“ а последенъ Ставро попъ Георгиевъ, убитъ на моста на „Гълешово“. Всички почти сж убити отъ плащани турци.

На 7. VI. 1907 г. падна убита отъ турци до моста на р. Бѣлица край гр. Хрупища връщайки се отъ пазаръ *Тана Георговица Балючева*. Коя е Георговица Балючева? Нѣмамъ достатъчно силно перо да опиша нейната геройчность и привързаность къмъ освободителното дѣло. Нейна дъщеря бѣ Кираца, която ни спаси отъ явна смърть при завръщането ни отъ Гърция. Нейнъ синъ бѣ Илия Балючевъ, който поради нападението на с. Либишево претърпѣ заточение на о-въ Родосъ, а самата тя — отъ кждето имаше да се пренасятъ пушки готова бѣше подъ сукмана си една по една да ги пренесе. Гуни, дрехи, царвули, ако потрѣбватъ за четата, тя ще ги пренесе отъ града. Има ли чета да се посреща, или изпраща, тя е караулътъ. За укриване ли става нужда, нейната кжща е лабиринтъ. И какво ли не още. Следъ смъртьта на Костандо тя е единствената, която се решава съ своя малолѣтенъ синъ да отиде и открие скривалището, да прибере оржжието, да положи цвѣтя върху мъртвацитѣ-покойници и да затвори най-изкусно пакъ скривалището. Надали въ цѣла Македония е имало по-решителна жена отъ нея. Казваше при най-голѣмитѣ опасности, че само смъртьта може да я спре, и отъ нея на края загина. Богъ да я прости и вѣчна ѝ память!

(Край)

Кириякъ Шкуртовъ

Учебното и църковното дѣло въ Велешко

Велесъ е много старъ градъ. Древното му име е било, споредъ едни, *Вила зора**); споредъ други, името му иде отъ славянското божество *Власъ*, богъ на добитъка и земедѣлието. Турцитѣ го наричаха *Кюпрули* сир. „*мость*". Преди 2 — 3 вѣка градътъ е билъ къмъ юго-изтокъ отъ сегашното мѣсто. Въ най-тѣсното гърло на Вардаръ билъ построенъ мостъ за военни нужди и тамъ била поставена силна стража. Въ тия размирни години населението отъ старото селище постепенно се заселило около моста.

Велесъ лежи връзъ два голи и високи хълма, между които тече рѣката. По-скоро тая мѣстность прилича на улей, южната часть на който е толкова тѣсна, щото нѣма мѣсто, освенъ за шумливитѣ и бързи води на Вардаръ. Кжщитѣ сж една върху друга по голитѣ и стръмни хълмове. Денемъ градътъ не прави впечатление: хълмоветѣ сж сухи и печални и старитѣ кжщи, почернѣли отъ времето, даватъ неприятенъ обликъ на града. Но ноще . . . картинатѣ досущъ се измѣнява: когато прозорцитѣ заблѣщукатъ — цѣлъ театъръ; особено когато луната замислено се оглежда въ сребърнитѣ води на Вардаръ . . .

Велешката околия, както и центърътъ, сж планински — въ гънкитѣ на Бабуна планина; обширни полета липсватъ; само по Вардаръ се отварятъ малки равнинки, особено на югъ отъ Велесъ. Сжщо така и по течението на дветѣ по-голѣми рѣки въ околията — Бабуна и Тополка — има такива поленца, покрити съ ниви и градини.

По долината на Вардаръ отъ Солунския заливъ нахлуватъ топли вѣтрове и рано-рано пролѣтьта долита тамъ. Велешко се радва на Срѣдиземноморския климатъ.

Изобщо, страната е загърната отъ студенитѣ вѣтрове и зиме не се чувствуватъ тѣ.

Затова въ Велешко овощията, зеленчуцитѣ и жетвата скоро узрѣватъ, и се изнасятъ по-рано на пазара въ съседнитѣ градове.

Минералното богатство въ велешкитѣ планини почти не е побутнато. Около с. Попадия има кариери за аспидови плочи.

Съобщенията въ околията — междуселскитѣ — поради пресечения характеръ на мѣстностьта, не сж достатъчно развити.

Между Велесъ и Прилепъ има презъ Бабунския проходъ удобно шосе; сжщо между Велесъ и Щипъ и пр.

Отъ Скопие презъ Велесъ за Солунъ минава желѣзница, построена още презъ 1874 год.

Сега, презъ сърбския режимъ, прокарана е такава и отъ Велесъ къмъ Щипъ.

Преди години, презъ първата половина на миналия вѣкъ, Велесъ е билъ силенъ търговски центъръ, ималъ голѣми търговски сношения съ Буда-Пеща и Виена, дето е изпращалъ обработени сахтияни. Безброй салове, натоварени съ жито, се спускали по Вардаръ за Солунъ и оттамъ за Европа. Въ града е имало десетици богати търговци и населението благоденствувало. Беденъ човѣкъ въ Велесъ не се срѣщалъ.

Конкуренцията на новитѣ времена съсипала последния. И по-предприемчивитѣ лица се пръснали навънъ да търсятъ поминъкъ. Голѣма часть отъ интелигенцията заминала за свободна България. Друга часть се изселила въ Солунъ и, заедно съ прилепчани, дебърчани, щипяни, турила основата на силна българска колония и български печатъ на голѣмия македонски градъ — столица.

Кой макед. българинъ не се е гордѣлъ съ голѣмитѣ търговци — велешани Весови и др.

Велешката околия е чисто българска: 100% отъ населението е българско[2]). Тя брои 55,104 жители, отъ които 35,734 българи, 10,155 турци, 5,086 албанци и пр.

Всички българи признаваха ведомството на Българската екзархия.

Самиятъ градъ броеше 14,775 жители, отъ които 13,872 българи.

Административно Велесъ спадаше въ Солунски вилаетъ, по-късно — въ Косовския (Скопски); сега, подъ югославянско владичество, влиза въ Вардар. бановина, скопски окржгъ.

Въ духовно отношение велешката околия образуваше — Велешка епархия. Съ уреждането на българ. черковенъ въпросъ и създаването на екзархията, тази епархия споредъ султанския ферманъ, направо съставляваше часть отъ екзарх. область. Пръвъ неинъ пастироначалникъ бѣше великия архиерей Авксенти Велешки.

Следъ него идатъ Генадий, Дамаскинъ, велешко-струмишки.

Следъ освобод. руско-турска война за дълго време епархията бѣше вдовствуеща. Презъ 1894 г. биде назначенъ Авксенти, който отпосле стана Пелагонийски. На негово мѣсто презъ 1908 биде прогласенъ за канонически иерархъ Мелетий, който въ 1924 год. почина въ Цариградъ.

Епархията броеше 85 селища (1 градъ и 84 села), съ 49 черкви и 6 монастири, 42 свещеници.

Презъ 1877—78 въ епархията сви гнѣздо и сърб. пропаганда съ свой духовенъ глава Дебърско-велешки гърцки митрополитъ, чието седалище бѣше гр. Дебъръ.

Пропагандата избра за своя изходна точка на дейность мѣстностьта *Азотъ*, единъ отдалеченъ и заглъхналъ кжтъ въ околията, жителитѣ на който отиваха за работа вънъ, въ чужбина, отъ гдето се въздействуваше брутално.

Въпрѣки пръсканитѣ шепи злато, въпрѣки съдействието на властитѣ, пропагандата не можа да покаже завиденъ успѣхъ. Презъ периода 1890—95 броеше всичко 5 училища, съ 7—8 души учители и около 100—120 учащи се. На всички учители се плащаше годишно 668 наполеона.

---

*) Зо—ор на илирийски езикъ значи мостъ.

[2]) В. Кънчевъ — статистика.
[3]) Vl. Sis — Macedonien, стр. 86.

Презъ учебната 1903/904, — 1 класно (I кл.), 12 основни уч/ща, 22 учители и 252 учащи се.

Презъ сѫщата учебна година другитѣ христ. общини притежаваха: *гърцитъ* — 1 класно (I кл.), 1 основно, 3 учител/лки и 32 ученици/чки — въ града; *власитъ:* 1 класно и основно, 2 учители и 50 учащи се.

Следнитѣ години се появи застой въ просвѣтното дѣло на изкуствено родената пропаганда. Презъ 1908/909 въ Велешко сѫществуваха 7—8 училища и то по име само.

Никой никога не помни да не е сѫществувало българско писмо, нито училище, макаръ частно по домоветѣ на стари *даскали* — шивачи, които упражнявали заедно съ занаята си и даскалската професия съ награда по 60 пари на месецъ отъ всѣки ученикъ и съ бакшишъ — *бохчалъкъ*, когато ученикътъ свършва едно „букварче" и достига до повисока наука, напр. до „наустница".

Въ „Цариградски вестникъ" незабравимиятъ будитель Иорданъ Джинотъ презъ 1854 год. пишеше: „Тукъ има едно училище, което сѫществува отъ 100 години съ кириловска азбука".

Около 1740 год. дошли въ Велесъ двама калугери — единиятъ отъ Рилския монастиръ, другиятъ отъ Св. Гора, които се настанили въ Бързорѣчния метохъ Св. Георги и почнали да учатъ момчета и момичета по славянски. Около 1750 год. дошли и две калугерки: едната велешанка, другата чужденка. Тѣ събрали момичета и ги обучавали.[1]) Малко по-късно, въ Велесъ, се настанила и друга калугерка — Мария Самуркашева и събирала момичета да ги учи на четмо, писмо и църк. пѣние. Тя е учителствувала повече отъ 5 години.

Калугеркитѣ за труда си вземали отъ 1 до 5 пари на всѣки ученикъ за 1 седмица; давало имъ се нѣщо и отъ черквата, защото тѣ сѫ пѣели въ нея заедно съ ученицитѣ си. Получавали и по нѣкоя пара отъ четене *„псалтиръ"* надъ умрѣли и пр.

Други стари учители: Даскалъ Коста Скотето отъ Велесъ (1780 г.); той е учителствувалъ до 1800 г.; даскалъ Наце отъ Велесъ (до 1810 г.); Даскалъ Гаце Митковъ (отъ 1804 до 1827). Въ западната страна на града е билъ учитель попъ Наумъ отъ Велесъ (1780—1820). Други учители:

1) *Даскалъ Митре* отъ с. Нагоричани (Кумановско), прочутъ църковенъ пѣвецъ; той е учителствувалъ въ Велесъ 45 години, начиная отъ 1810 г.

2) Прочутиятъ просвѣтитель *Иорданъ х. Константиновъ Джинотъ* роденъ въ Велесъ презъ 1818 г.*), починалъ презъ 1836 г., отворилъ частно училище, а презъ 1840 г. става общински уч-ль.

Джинотъ въвелъ новъ редъ въ велешкитѣ училища, раздѣлилъ децата на три класа:

I класъ — за малки деца съ програма: Присловница, Богонравница**), География (Европа) църковна История (до 5-то гонение), Свещ. история (до Израил. сѫдии), Аритметика (4 действия), Катихизисъ, пословици, векселi и облигации.

II класъ — за срѣдни деца съ програма: Буквар, Славянски разговори, сръбски имена, руски пространи катихизисъ, Географія (Турция, Русия и Германия), примѣри отъ добродѣтели (5 глави), граматика (осъмьтѣ части), слова сръбски, славянски и руски съ правила, числителница (прости раздробления и тройно правило), Всемирна история (старитѣ времена до Христа), Църковна история (седъмтѣ събори), свещена история (до Иерусалимското плѣнение отъ Новухудоносора), три слова за възкресения, преображение и успѣние Богородично, енциклопедиитѣ отъ Г. А. С. Б., кратка антропология, нѣщо за планетитѣ, пословици и дневникъ.

III класъ — за първитѣ (най-голѣмитѣ деца) съ програма: Граматика Мразовича, Захаревича, Цвѣтникъ, (изучване 50 учебни листа съ писмо и слушателно), Всемирна история съ генелогия, хронология и география, физика, стематография, свещ. история, църк. история, география и изображение на карти, за планетитѣ, митология, практическа аритметика, история на Св. Св. Кирилъ и Методия съ свидетелства, за старитѣ философи, биографии на знаменити мѫже и философи (слушателно), славян. граматика, свещено служение, речникъ 500 речи славяно-руско-български съ етимология, български речи съ славянско граматическо склонение, писмо.*)

Другъ виденъ учитель, който внесълъ нови преобразования въ училищното дѣло е билъ Василъ Поповичъ, роденъ въ Болградъ (Бесарабия), който е билъ условенъ въ 1870 год. съ годишна заплата 12,000 гроша. Поповичъ учителствувалъ три години и уредилъ велешкитѣ училища по съвременнитѣ изисквания; въвелъ звучната метода и опростилъ програмата. По негови внушения опредѣленъ билъ годишенъ бюджетъ, който достигналъ до 1500 лири турски.

Презъ негово време Велесъ ималъ 5 училища съ 12 учители и 5 учителки, които обучавали 620 ученици (130 уч-ки).

Тукъ е учителствувалъ (1873 г.) Филипъ Симидовъ отъ В. Търново, личенъ приятель на Стефанъ Стамболовъ и заклетъ въ освобод. дѣло отъ самия Василъ Левски.

Въ велешкитѣ училища сѫ учителствували и двама сърби: презъ 1850 учителствува Будимировичъ; въ 1856 год. австр. сърбинъ Нешковичъ съ жена си Тина или Сия и после Георги Милетичъ, баща на по койния нашъ ученъ проф. Л. Милетичъ.

Всички тия чужденци се проявиха като горещи защитници на българската кауза и ревностно просвѣщаваха българския народъ.

Като говоримъ за старитѣ учители, трѣбва да споменемъ и за пионеркитѣ на девическото образование. Освенъ горепоменатитѣ калугерки ще отбележимъ и имената на следнитѣ:

Въ 1864 год. търговецътъ Михаилъ Кумовъ, довелъ въ Велесъ хърватката Мария, за да учи децата му. На свои разноски той отворилъ частно училище, дето тя обучавала.

Следната година Мария станала общинска учителка и стояла на длъжность до 1869 г. На нейно мѣсто била назначена учителката Зюмбула Петрова отъ Ст. Загора и учителствувала до 1873 год. съ годишна заплата 4000—5000 гроша.

Други учителки: — Тана Коларова Шивачева, тоже отъ Ст. Загора; Стоянка Дудикова отъ Велесъ и пр.

Що се отнася до училищното дѣло въ велешка околия, то датира отъ 1860 год. Първо селско

---

[1]) Хр. Чочковъ — гр. Велесъ — Учебн. дѣло, стр. 8.

*) В. Кънчевъ — Иорд. Джинотъ — София, 1902 г.

**) Граматика, нравоучение.

*) Програмата е обнародвана въ „Цариградски, в-къ" № 68 отъ 1852 год.

училище е открито въ Башино село, (1840 год. килийно), после въ Богомила, Чичово и др.

Презъ 1903 год. имаше селски училища въ следнитѣ села: Башино село, Бистрица, Богомила, Д. Чичово, Дворища, Гринчища, Крайница, Крива Круша, Новачани, Оравдолъ, Ново село, Папрадища, Рудникъ, Сълбъ, Сопотъ, Теово, Войница, Оморени — всичко 18 основни, 21 уч-ли(лки) и 507 ученици.

Презъ 1870/71 въ Велесъ при читалището, открито въ 1867 г., се устрои „Д-во за просвѣта", което имаше за цель да открива училища по селата.

Но въ това д-во влизаха младежи, посветени на революционно движение, което бѣше обхванало българ. народъ и чието семе бѣше хвърлено отъ учителя Ф. Симидовъ, сподвижникъ на Ст. Заимовъ.

Съ обявяване на Херцоговин. възстание младитѣ станаха нетърпими отъ властитѣ и учителитѣ бѣха прогонени отъ селата.

Още по-тежъкъ ударъ нанесе Руско-турската война и следъ Освобождението всички интелегентни сили напуснаха роднитѣ си мѣста.

Така постжпиха мнозина търговци и Велесъ опустѣ . . . църковнитѣ приходи пресъхнаха, та не можеше да се плащатъ учителскитѣ заплати.

Така печално вървѣ църковно-училищното дѣло до 1881/82 уч. година, когато то вече бѣше взето подъ ведомството на Българ. екзархия.

Презъ 1882 год. се откри I класно смѣсено уч-ще съ 59 ученички. Презъ 1883/84 откри се II класъ съ 88 ученици (безъ момичетата). Презъ 1885/86 — III класъ, класното училище имаше 122; презъ 1886—87 — IV класъ съ 196 ученици. Следната година остава пакъ III класно и така си върви до 1912 год. презъ която брои 159 уч-ки.

Училища въ Велешко (селата)

	уч-ща	уч-ли	уч-ци/чки	
1886/87	14(2 ж.)	24(5)	1111(180 ж.)	осовни
	4 класни	5	96(22 ж.)	класни
	18	29	1207	всичко **1207**

		уч-ли	учен.	Забав.
1891/92	19 (1)	32 (7)	1063(239 ж.)	+ **359**
	кл. 1	4	102(27 ж.)	
			всичко	**1524**
1896/97	23 основни	37 (7)	1199(245 ж.)	306(97)
	2 класни	6 (1ж.)	197 (63 ж.)	
			всичко	**1702**
1899/900	18(1 ж.)	31(7)	1065(272 ж.)	+ 374
	2(1 ж.)	8(4)	160(63 ж.)	
			Всичко	**1599**

	уч/ща		учители	
1902/03	Града 2 осн.		23	1079
	„ 1 кл.			
	селата 18 осн.		21	507
	„ 1 кл.			
	22		44	1586

Презъ 1911/12 учебна год.

		уч/ща	учители	ученици
Основни	града	4	18	2662
	селата	36	39	
Класни	града	2	8	150
	селата	0	0	—
		42	65	2812

Въ заключение ще прибавимъ:

1) Велешани се отказаха отъ патриаршията, презъ 1868 г., но до тогава въ черквитѣ се е служило на славянски езикъ и въ училищата се обучавало на български; преподавалъ се и гръцки езикъ само на възрастни ученици;

2) Въ града, както другаде се каза, имало дълго време две общини споредъ дветѣ махали главни части: Бързорѣчна и Спротивийска (източна и западна). Презъ 1870 год. дветѣ се слѣли и образували една силна и богата съ цъвтящи училища община.

3) Учителитѣ: В. Поповичъ и Иосифъ Ковачевъ се грижели да открияттъ: първиятъ *Търговско училище*, вториятъ — *педагогическо*.

4) Въ Велесъ сжществувалъ клонъ отъ книжарница Хр. Г. Дановъ (1868 г.).

5) Родолюбивиятъ и просвѣтенъ общественикъ Ангелко Палашевъ още презъ 1843 г. устрои църковно училищно настоятелство и въведе редовни смѣтки. Той основа и първата македонска общинска библиотека съ стари ржкописни книги.

Отъ всичко гореказано можемъ да теглимъ следнитѣ заключения:

1) Велешани представляватъ едни отъ най-буднитѣ граждани на българ. народъ и никога не сж изгубили своето народностно съзнание.

2) Възприемчиви къмъ всичко ново отъ полезенъ обществен характеръ, безъ колебание, тѣ сж го прилагали въ живота.

3) Истински родолюбци и ученолюбиви, тѣ всѣкога съ щедра ржка сж крепѣли просвѣтнитѣ си домове и похвално сж се отзовавали въ помощь на своитѣ братя отъ околнитѣ български бедни общини. Примѣръ: Велешката община е помагала парично на Струмишката.

Да свалимъ шапка предъ родолюбието, самоотверженостьта и твърдостьта на старитѣ велешани!

Ил. Ивановъ

Положението

За невѣроятно кратко време Франция бѣ бита отъ германскитѣ войски и принудена да капитулира. Това бѣ най-голѣмото събитие откакто започнаха военнитѣ действия въ Европа. Съ капитулирането на Франция на европейския континентъ не остана нито страна, нито войска, която да се противопоставя на Германия и отъ съюзнишкия англо-френски блокъ, който обяви война на Германия, се откърти и се захвърли въ пропастьта главната воена сила, която можеше да задава грижи на германското главнокомандуване. Съ отдѣлянето на Франция отъ Англия, освенъ това, Германия доби възможность да организира съвсемъ спокойно по много нови, твърде ценни отъ стратегическо гледище, бази всичкитѣ си военни отъ разни родове сили за предприемане на най-сложната, но и отъ най-голѣмо и решително значение за крайния изходъ на борбата военна задача: прѣко нападение и завладѣване на двата английски острова, дето отъ вѣкове се натрупваха и закрепостяваха политическата и финансова мощь на Англия и отдето вѣкове наредъ единъ

сравнително малъкъ, но предприемчивъ, богатъ, смѣлъ, съ практически и крайно търговски духъ народъ е държалъ въ ржцетѣ си главнитѣ морски търговски пжтища въ свѣта и чрезъ това е държалъ въ ржцетѣ си и главнитѣ срѣдства за упражняване на политически влияния и натискъ.

Днесъ свѣтътъ очаква да започне тая последна фаза отъ борбата на Германия срещу нейния главенъ противникъ.

Англия, останала тоя пжть съвсемъ сама, прие рискътъ и съ свойствената на народа си упоритость и гордость заяви, чрезъ първитѣ си отговорни хора, та дори, напоследъкъ, чрезъ самия г. Чембърлейнъ, — заяви, че сама ще води войната до край, сега още повече, като виждала въ побѣдитѣ на националъ-социалистическа Германия още по-застрашително зло за собствената си свобода, за свободата на иднитѣ поколѣния и дори за свободата и цивилизацията на свѣта.

Обиколиха свѣта слухове, че все пакъ имало и нѣкакви опити за завеждане на преговори за миръ между Англия и Германия. Обективни предпоставки за това сега не липсватъ, както, собствено, не би могло да се намѣри въ подобни случаи моментъ, когато биха липсвали предпоставки за преговаряне за миръ, като се знае, че не миритъ, а войната е изключително нѣщо и че здравиятъ разумъ никога не би предпочиталъ разорителната война предъ духа на спогодливость, когато има да се разрешаватъ жизнени и за дветѣ страни въпроси, спъващи за известно време нормалнитѣ отношения помежду имъ.

Така че, никакъ не е чудно ако, докато въ Англия се монтиратъ нови противоаеропланни орждия и се обучаватъ нови войски за отбрана на отечеството и докато Германия завършва подготвителнитѣ работи за едно решително и масово нападение надъ Англия, не е чудно, дори въпреки изричното опровержение на г. Чембърлейнъ по радиото че всички въ английското правителство били единодушни за водене на война до край, до победа, въ сжщото това време да со правятъ сондажи за сключване на единъ миръ.

Обективнитѣ предпоставки за Германия, въ това отношение, могатъ да се открияТъ въ обстоятелството, че Германия, при все че има и силата, и възможноститѣ не само да сплашва, но и наистина да нападне Англия въ самата ѝ земя, пести силитѣ си, нито пакъ има нужда да завоюва още чужди територии, стига досегашнитѣ ѝ успѣхи да ѝ гарантиратъ известни териториални, политически и главно търговско-стопански придобивки, които биха дали възможность на германската национална енергия да се развива свободно, безъ ограниченията на която и да било страна, претендираща да запазва за себе си господството надъ морскитѣ пжтища.

За Англия сжщо могатъ да се видятъ обективни предпоставки за скланяне къмъ едно споразумение съ противника си въ действителната опасность отъ едно германско нападение, макаръ че англичанитѣ могатъ съ основание да се надѣватъ, че морето около островитѣ имъ и морската имъ сила, която все още има надмощие надъ германската морска сила, ще могатъ, заедно съ упоритостьта и бойнитѣ качества на сухопжтната имъ войска, да отбиятъ и да отбиватъ успѣшно неприятеля и така да го принудятъ да се откаже отъ своя планъ за завладѣване на Англия, и заедно съ това — да претърпи неуспѣхъ въ главното си военно предприятие.

Възможноститѣ за поразяване на английската военна сила на английска земя като че ли се уравновесяватъ съ рисковетѣ да претърпи несполука тая Германия, която до сега не знаеше, откато започна войната, що е несполука. А и едното, и другото биха имали фатални последици.

Но всичко това сж само предположения, които може би си нѣматъ тукъ мѣстото, ако да не бѣ естествено за човѣка да се старае винаги да търси макаръ и съ искрица свѣтлинка въ мрака това, което лежи напредъ по неговия пжть.

Съображения отъ стопански и чисто воененъ характеръ, пакъ и отъ гладище на изтощаване на националнитѣ сили може да съветватъ и дветѣ воюващи страни да пристжпятъ къмъ преговаряния за мирно разрешаване на въпроситѣ помежду имъ, но смѣтатъ че въ тоя конфликтъ, който има външенъ видъ на война, но който е въ дълбоката си сжщность една страхотна социална революция (не напразно се говори и отъ едната. и отъ другата страна за новъ редъ въ Европа!) идеологичнитѣ различия за живота на индивида и на обществата въ рамкитѣ на държавата. сжществуващи отъ дветѣ страни на фронта. сж тъй рѣзки, тъй дълбоки, че тѣ именно допринасятъ твърде много за да не може да се опрости (симплифицира) този разрастналъ се и обхващащъ постепенно все по-далечни меридиани воененъ за сега, а утре кой знае какъвъ може да стане, конфликтъ и да се дойде до едно спогаждане. Тукъ не е въпросъ само на уталожване на страсти и национални омрази, а е въпросъ, покрай другото, и на две противоположни схващания за обществения животъ, схващания — които сж свързани вече (това на демократическитѣ сили) съ цѣла една нравствена, социална и стопанска система, опасваща до сега цѣлото земно кълбо, или пакъ сега се стараятъ да установятъ (схващането на авторитарнитѣ държави) нова такава система. И то, при наличностьта на третата система на комунизма, представенъ въ СССР.

Тоя утрешенъ „новъ редъ" — на коя основа ще бжде изграденъ и какъ ще се достигне до една основа за него— ето най-тежкиятъ и най-трудниятъ въпросъ, който прави да клокочатъ и бучатъ подъ народитѣ едни вълнения, едни стихии, избликването на които и боричкането на които ще бжде по-страшно и по-драматично отъ клокочението и отъ бурята на най-голѣмитѣ боеве въ Фландрия и при р. Ена.

Защото, какъвто и да бжде краятъ на сегашната война, който и да излѣзне победитель въ войната сигурно е, че нѣма да може никой да налага на европейския, най-малко свѣтъ нито волята си нито разбиранията си за политическо и социално устройство. Нарушеното и разклатено единство въ стопанскитѣ международни отношения, дошло следъ свѣтовната война и толкова много допринесло за започване на сегашната война, сега следъ свършването на тая война ще се окаже съвсемъ раздробено и въ пълна безпжтица не затова защото сега, да кажемъ, дадена европейска или друга територия ще премине отъ ржцетѣ на едни въ ржцетѣ на други, не защото господството на една ще бжде изгубено, за да бжде взето отъ други, а защото въ Европа ще се сблъскатъ въ момента на прекратяването на войната основни противоречиви тоталитарни, либерално-демократически и комунистически начала за разпредѣление, за отправление и съгласуване на материални (стопански и финансови) блага и енергии не само на национална, а и главно на международна база. Къмъ това трѣбва да се прибавятъ и социалнитѣ и икономически сътресения, които неминуемо ще дойдатъ да отегчатъ тежкото положение.

Тази перспектива на следвоенна стопанска бъркотия, при стълкновението на двата различни мирогледа — тоя за главната стойность на свободната личность и на свободната инициатива въ държавата и мирогледътъ за подчинение на личностьта подъ идеята за държавата, къмъ която тя се числи, плаши не малко хора и тя е, струва ми се, която допринася за неотстжпчивостьта и упоритостьта на Англия, главна представителка въ Европа на първия отъ тия два мирогледа срещу напора на силитѣ отъ Осьта, които сж носителки на втория отъ тия мирогледи.

Резултатътъ отъ тая борба между двата мирогледа е и по-интересенъ, и по-сжществен за развитието на сегашната ни цивилизация, отколкото резултата отъ военнитѣ стълкновения.

Ние, на Балканитѣ, като малки държави всрѣдъ борбата на голѣмитѣ. естествено, не можемъ нито да мислимъ да упражняваме нѣкакво влияние за изхода както отъ военното, стълкновение тъй и отъ стълкновнието между двата мирогледа. Намъ е сждено да наблюдаваме и да чакаме и се надѣваме да получимъ поне едно задоволяване на законнитѣ ни преди всичко национални искания. При тоя голѣмъ двубой, както се развиватъ до сега работитѣ, по всичко се вижда, очакванията ни нѣма да бждатъ напразни.

Новъ стилъ	Ст. стилъ	Исторически календаръ за м. юлий	Годината на събитието
1	18	Князъ Алекс. Батембергъ първъ пѫть пристигна въ София.	1879
		Голѣмитѣ Кукушки боеве — 18, 19, 20 V. ст. ст.	1903
2	19	Въ Цариградъ се основа книжовно дружество	1856
3	20	Руския императорски комисарь Дондуковъ напусна България	1879
4	21	Никополъ падна въ руски ржце	1877
5	22	Генералъ Гурко превзе гр. Казанлъкъ	1877
6	23	Охридскиятъ архиепископъ Арсений бѣше изпратенъ на заточение въ Св. Гора	1767
7	24	Въ Цариградъ се образува българска църковна община	1845
		Кичевскиятъ горски н-къ Лука Джеровъ въ мѣстностьта „Лопушникъ" разби и обърна въ бѣгство Лазарололския гарнизонъ — 24. VI. (7. VII)	1903
8	25	Въ Нови Садъ (Австрия) С. Раковски обнародва първи брой отъ в. „Денница"	1857
9	26	Въ Сопотъ се роди великия български поетъ Ив. Вазовъ	1851
10	27	Българското опълчение завзе гр. Ст. Загора	1877
11	28	Пета Дунавска дивизия зае върха „Букова глава"	1913
12	29	Втора българска армия, нападната отъ гръцки войски въ Кресненската клисура, храбро я атакува и обърна въ бѣгство	1913
13	30	При в. Гъндачъ (пл. Паякъ) войв. Ив. Карасулията съ 27 души четници срещу 2000 аскеръ води сражение	1903
14	1	Воденскитѣ българи отнеха отъ гъркоманитѣ градската черква „Св. Врачъ"	1872
15	2	Въ София биде убитъ Стефанъ Стамболовъ	1895
16	3	Излѣзе първия указъ на князъ Ал. Батембергъ за образуване на 1 кабинетъ начело съ Тод. Бурмовъ	1879
17	4	II-ра Струм. възст. дружина завърза борба въ м. Суха-Лжка (Огражденъ) съ турски войски	1895
18	5	Между България и враговетѣ ѝ презъ междусъюзн. война се подписа примирие.	1913
19	6	Надъ с. Бѣловодица, въ м. Студена Ливада (Прилепско) загинаха отъ преумора и жажда революционеритѣ Тале Христовъ, монаха Козма и др.	1903
20	7	Архиер. сборъ въ София реши въ църквитѣ да се чете на новобългарски езикъ	1910
21	8	Българ. войски се отеглиха отъ гр. Кукушъ, който падна въ гръцки ржце	1913
22	9	При с. Калиманци (Царевоселско) падна войв. Мишо Недѣлковъ и другаритѣ му.	1924
23	10	Обявена бѣ конституцията (младотурска) въ турската държава	1908
24	11	Борисъ Сарафовъ завзе съ своитѣ чети гр. Мелникъ.	1895
25	12	При м. „Видинъ" (Кратов.) паднаха войвод. Ат. Бабата и цѣлата му чета отъ 21 души.	1905
26	13	Следъ сражението на войв. Марко Леринski въ Пѫтеле (Леринско) се откри афера и бидоха изтезавани 55 души и арестувани 51	1902
27	14	Ямболския полкъ разби сърбитѣ и ги изгони отъ Мъгленско (с. Пожарь)	1916
28	15	Въ Букурещъ се подписа миръ между България и противницитѣ ѝ отъ Балк. война	1913
29	16	Двадесеть и четвъртиятъ полкъ превзе прох. Преслапъ (пл. Бабуна)	1915
30	17	Царь Ивайло разби византийлитѣ при Девно	1279
31	18	Мѣстни чети отъ 50—80 души възстаници дадоха 8-часово сражение съ турски войски въ пл. Обоя (Кочанско) и изгубиха около 20 души	1895